PAVEL KRÜGER †
bivši predsednik Transvaalski.

„— — — — Če tudi tisoči in tisoči napadejo Transvaal, se nam ni ničesar bati, saj **Bog je poslednji sodnik . . . On bo odločil! . . .**“

Govor Krügerjev 2. vinotoka 1899.

Burska vojska

s kratkim opisom

dežele, ljudstva in šeg

v Transvaalu.

S podobami.

Po raznih virih priredil

Dobrépoljski.

II. pomnoženi natis.

Založil Anton Turk v Ljubljani.
1924.

Natisnil Ant. Slatnar v Kamniku.

Predgovor.

Pač malokatera vojska je zanimala svet toliko, kakor krvavi boji, katere je bil neznatni burski narodič, da bi si ohranil politično svobodo, ki so mu jo hoteli vzeti pohlepni in krivični Angleži. Vse je zrlo krepostne afrikanske naseljence, ki so bili pripravljeni preliti zadnjo kapljo krvi za ljubljeno domovje, za drago očetno dédino, vse jih je občudovalo in simpatiziralo z njimi. Pač vsakdo izpozna takoj, da je bila pravica na burski strani, ter je želel bornemu, a junaškemu narodu, da bi mu bila sreča mila in bi bil ohranil dragoceno prostost.

Sto in sto člankov so prinašali listi dan na dan v raznih jezikih in poročali z južnih afrikanskih bojišč verjetne in neverjetne dogodke. Vendar pa menim, da bode dobro došlo tudi to delce zlasti priprostemu narodu. Pisano ni obširno, vendar kdor prečita knjižico pazno, si ustvari lahko kolikor toliko jasno sliko o junaškem burskem narodiču, in to je, menim, dovolj.

Pisatelj.

Kdaj so se naselili Buri v južni Afriki.

Dvesto dolgih let je že minulo, odkar je odjadrala peščica Nizozemcev, ki so ljubili svobodo, iz domovine, katera jih je preveč stiskala, da si poiščejo novega, prostega domovja. Na skrajnem koncu južne Afrike so zasidrali urne ladije ter so si postavili v neznanih krajih, kjer pripeka žgoče južno solnce, borna selišča.

Iz te naselbine je nastalo Kapsko mesto, ki je vsled pripravne naravne lege kaj imenitno pristanišče. Tu se ustavljajo vse ladije, ki plujejo okoli rta, da se založé s premogom in z vodo. Ni pa mikala izseljencev le lepa lega tega kraja, ki je obetala dobro trgovino, vabilo jih je tudi prirodno bogastvo. Zakaj že samo na hribu Table Bay, ki se vzdiga kot mogočna trdnjava na rtu, se je paslo mnogo tisoč glav lepih govedi in nebroj tolstorepih ovâc. Dežela tudi ni bila kaj obljudena, zakaj le Hotentoti so pasli številne črede po bujnih pašnikih, dalje od morja v sredini pa so se bojevali in klali med sabo divji Grmovniki. Zamorci so se priselili šele pozneje s pokrajin ob rekah Sambezi in Limpopo.

Pač junaški in drzni so bili burski pradedi, ko so morali, na rami puško in v roki motiko in

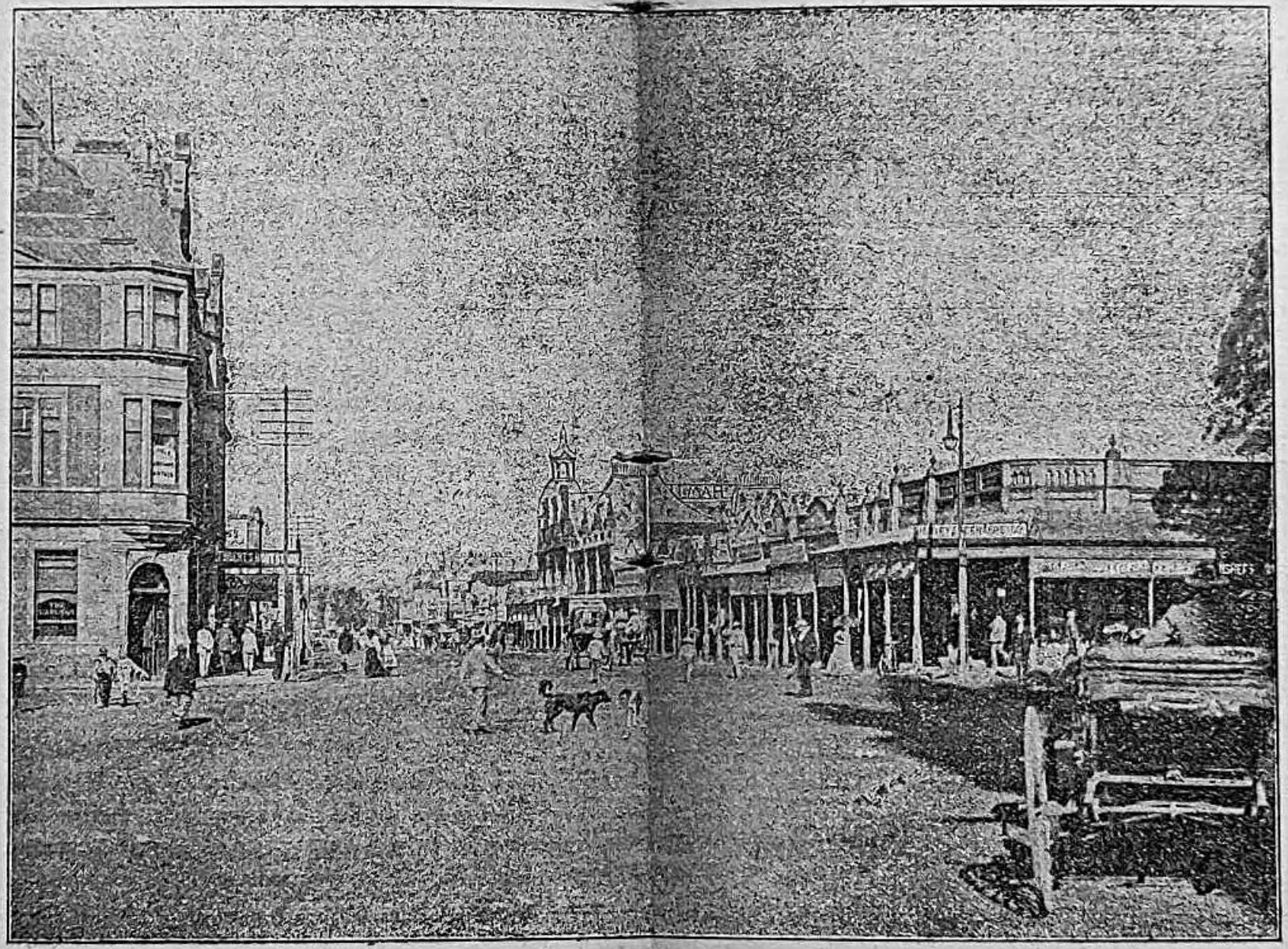

Transvaal: Church Street v Pretoriji (Cerkvena cesta).

lopato, prekopavati pusto, divjo zemljo, da so jo prenaredili v rodovitno polje. A dasi so trpeli, so vendar ljubili svojo novo domovino, ker so bili prosti.

Toda pohlepne Angleže, ki bi si vse radi osvojili in spravili vse bogastvo v velikanski prazni žep, je bodla v oči cvetoča burska naselbina, ki se je bila malo po malem razširila in si opomogla. Angležka vzhodno-indijska trgovska družba, ki se je bila vgnezdila tudi na Kapu, je hotela vse odločati in vladati. Buri so to trpeli nekaj časa, ko pa angležko nasilstvo le ni pojenjalo, je minulo domačine, ki so se bili naselili tu, da bi bili prosti, potrpežljivost, in od kmetije do kmetije se je širilo kot silen požar sovraštvo do angležkih pijavk in hrepenenje po svobodi.

Buri so se leta 1795. uprli in uničili trgovsko družbo skoro popolnoma ter pregnali glavarje ali landroste, katere jim je bila postavila. Takó so sicer uničili sovražno družbo, a pomagano jim ni bilo mnogo, zakaj Angleži so še isto leto posedli kapsko pokrajino in premagali oslabele Bure.

Ko bi bili Angleži razumeli, bi bili lahko tedaj pridobili v Burih mogočne zaveznike. Toda angležki uradniki, višji in nižji, so zatirali podložne domačine kar najbolj in jim silili svoj jezik. Ni čuda torej, ako so Buri že tedaj sovražili pogoltne usiljence.

Da bi bili zopet prosti, so zapuščali krasne pokrajine, katere so se jim bile takó priljubile, in so šli dalje proti sredini dežele, kjer so se morali neprestano boriti z divjimi narodi. Napadali so jih razbojni Kafri, da niso mogli več mirno obdelavati samotnih kmetij ali farm, pritiskali so jih pohlepni Angleži. In daleč v sredini vročih pokrajin so si

postavili zató nova domovja, a v srcu jim je plal jad, trgala jim je dušo bol, ko so morali zapustiti krasne višine, na kojih so se narodili. Ob strmih, skalnih bregovih reke Vaal so se nastanili ubogi Buri, da bi sicer ubožni, toda svobodni ustanovili nove farme.*) Kmalu je prišlo za njimi mnogo potomcev nizozemskih republikancev, ki so bili istotako zavzeti za politično svobodo. Takó je nastala leta 1840. ljudovlada Natal, in pomneči še bedo, ki so jo morali prebiti za vlade vzhodno-indijske družbe, so zaprisegli Buri, da hočejo braniti novo domovino proti vsem tujim vsiljencem.

Natal so si priborili Buri s srčno krvjo, zakaj bojevati so se morali z razbojnimi Culukafri na življenje in smrt. Še sedaj se imenuje neka vas Weenen, kar bi se dejalo po slovensko vas jokajočih, ker so tam nenadno napadli divji Culukafri Bure, ki so mirno počivali v taborišču, in so jih pomorili več sto. In Krvava reka ima ime od krvi Culukafrov, katerih so poklali Buri, da bi se maščevali za vse krivice, nad tri tisoč, in kri teh črncev je bila pordila dereče valove.

Zopet pa so škilili lačni Angleži po lepih, rodovitnih pokrajinah natalskih. Ko so kaznili Buri glavarja zamorskega plemena, ki je prebivalo med kapsko kolonijo in Natalom, je porabil kapski guverner ugodno priliko, da bi si osvojil natalsko ljudovlado, češ, da hoče braniti uboge zamorce, ter je zasedel pristanišče Port Natal ali Durban, kot se imenuje sedaj. Ker je burski prvak Pretorius, ki je bil duša vse ljudovlade, zaman ugovarjal temu, je torej zbral in oborožil junaške Bure, ki so hoteli ohraniti svobodo. Angleži so jih hoteli iznenaditi in so poslali zató oddelek vojakov, da

*) Farma pomeni to kakor pri nas kmetija.

bi ponoči napadli bursko taborišče. Toda Natalci so že poznali angleško zvijačnost, zató so se čuvali. Ko so se Angleži približali, so začeli Buri streljati nanje iz gostega grmovja, ter so jih nekaj pobili, druge pa razpodili in zajeli so vse topove in živež.

Pretorius je hotel zopet miru, in Angleži so res sklenili ž njim premirje, toda le zato, da so zahtevali na skrivnem pomoči. Dobili so več malih ladij z vojaki iz Grahamstowna, in Buri so se morali umekniti. Natal pa si je prisvojila Angležka.

Buri so se bili nastanili tudi onkraj reke Vaal in so hoteli ustanoviti republiko. Ker so pa hoteli podjarmiti Angleži tudi to deželo, so zgrabili domačini za orožje. Niso pa bili dovolj zložni, zato so jih Angleži tudi tu premagali. Pozneje so skušali Buri sicer iznova, da bi se oprostili težkega jarma, a zaman. Iz ljudovlade pa je nastala leta 1854. prosta državica Oranje.

Transvaalska ljudovlada pa se je polagoma razvijala bolj in bolj, in ker je bila kaj bogata, so si jo hoteli Angleži leta 1877. zopet osvojiti. Toda v Burih je zavrelo staro sovraštvo, spomnili so se nekdanjih krivic in zagrabili so za ostro orožje, za zveste puške. Angleži so se morali umekniti, dežela Transvaal pa se je širila in razcvitala bolj kot prej.

Transvaalska republika.

Transvaalska ljudovlada je precej velika dežela, zakaj meri 327.000 km^2 in ima pol milijona prebivalcev, med kojimi je 120.000 belcev.

Na severovzhodu se dviga pogorje Draken, čegar najvišji vrhovi segajo nekaj nad dvatisoč metrov. V južnem delu republike pa leži Magaliesovo gorovje. Vso deželo delita reki Vaal in Limpopo v dve visoki planoti.

Podnebje je v Transvaalu kaj zdravo, razun v pokrajini Boschveldt med Magaliesovim pogorjem in reko Limpopo. Vzhodne krajine imajo dovolj moče, dočim dežuje na zahodu kaj redkokrat. Letnih časov v Afriki nimajo štirih, kot pri nas, ampak samo poletje in zimo. Poletje je od septembra do aprila, in tedaj je kaj prijetno gorko, vendar pa ne prevroče, in tudi pogosto dežuje. Pozimi pa je bolj suho in mrzlo, in često se pripeti, da ves čas ne pade kapljica dežja. Nebo je vedno čisto in jasno, zato ponoči včasih zamrznejo ribniki in jezera, ki so tam kaj redka. Vendar pa nikdar ni takega mraza kot pri nas, in je podnebje v Transvaalu ugodno, kot v malo deželah. Po zahodnih pokrajinah se razprostirajo obširni pašniki ali stepe, kot po Ogrskem, in po njih se pasejo brezštevilne čede. Na vzhodu pa so še prostrani pragozdi, v kojih je v obilici lepega lesa. Divjih živalij dobiš po severnih krajinah dovolj, in burski lovci se podé še za bivoli, žirafami in antilopami ali pa zasledujejo mogočnega živalskega kralja, leva. Na razbeljenem pesku ob reki Limpopo se solnčijo na žarečih, pekočih žarkih še velikanski krokodili ali pa ležé v mirnih tolmunih. Za kmetovalce posebno nadležne pa so v Transvaalu kobilice in termiti, velike mravlje, ki obžró in razgrizejo celó pohištvo in orodje.

Rastlinje poganja kaj urno in bujno, ako je le dovolj vroče. Sejejo pa Buri ista žita, kot pri nas, zlasti pšenico in koruzo. Ugodno vspeva tudi

južno sadje in po nekaterih pokrajinah tudi tropično rastlinje, palme, podzemeljski orehi, kava in sladkorno trstje.

Zlasti razvita je v Transvaalu živinoreja, in Buri prodajajo še v Evropo volno, kože in pa nojeva peresa.

Največje bogastvo v Transvaalu pa so prostrani rudniki za zlato. Prvo zlato so našli v južnih pokrajinah leta 1885. vendar pa je bilo pridobivanje od začetka težavno, in šele pozneje, ko so se vstanovile razne družbe, se je razvilo tudi rudarstvo. Že leta 1895., so dobili samo iz jednega rudnika na mesec za več kot 18 milijonov kron dragocene kovine, zadnjih deset let pa se je pridelek pomnožil skoro stokrat. Transvaal je sedaj dežela, ki producira največ zlata. Vendar pa je bogata tudi srebra, svinca, cina in železa ter kobalta, antimona, mangana, asbesta in še zlasti premoga. Zato se pač lahko ozirajo Angleži po rodovitni deželi, ki ima v osrčju taka bogastva.

Republika je razdeljena v sedemnajst glavarstev. Glavar, ki se imenuje landrost, je sodnik in zajedno tudi policijski komisar. Kot pomočnik mu je prideljen pisar, ki opravlja službo državnega pravnika in poštarja. Razun teh pa je v vsakem glavarstvu tudi vojaški poveljnik. Na čelu vse ljudovlade je predsednik, kojega izvoli ljudstvo.

Vsak Bur, ki dopolni šestnajsto leto, je vojak in mora v vojsko, kadar potreba. Stalne vojske imajo le toliko, kolikor treba, da se ohrani mir v državi.

Bur je pravcati sin proste narave, zvest, odkritosrčen, in kdor ga pozna, mu zaupa. Transvaal je zato dežela, kjer malokdaj slišiš o ubojih in tatvinah, dasi je tam toliko različnih tujcev. Domačini so dobrosrčni in pusté tuje blago.

Burske šege in navade.

Bur je čuden človek, in tujec, ki potuje po burski deželi, se čuti nekako tujega in osamelega, ko zré čudno nošo in nenavadne cege. Ako pa živi tam dalj časa ter se privadi ljudstva, sodi pač drugače o preprostih, mrkih ljudeh, ki navadno le molčé in živé sami zase.

Buri so večinoma kmetovalci ter imajo obširna posestva ter zlasti številne čede govedi in ovac. Zemljišča pa obdelujejo navadno le črnci, sami le vodijo in nadzorujejo delo.

Ko sinovi odrastejo, zapusté očetovo hišo često za vedno ter se napotijo v tuje, neznane kraje, kjer še ni nobenega naselnika, ter si ondi na samem postavijo skromna bivališča. Bur ne trpi v bližini nobenega soseda, ampak hoče biti svoboden gospod, in vse, kakor daleč se vidi, mora biti njegovo posestvo. Vendar pa je skromen in zadovoljen, ako le lahko v miru živi. Ni mu za družbo, farma mu je svet, zabava pa se z delom in z ljubljeno družino.

Ker so živeli Buri v vednih bojih, so se utrdili in ukrepili, in težko dobiš tako drznega jezdeca in izvrstnega strelca, kakor so ti afrikanski kmetje. V hudih časih in pri težkem delu so se privadili pomanjkanja. Vendar pa so pobožni in zmerni, in znana je njih gostoljubnost, dobrosrčnost in plemenitost.

Buri so kaj velike rasti in često pravi orjaki. Pozna se pač takoj, da so potomci evropskih izseljencev, zakaj v Friziji niso orjaški ljudje še sedaj nenavadna prikazen, ter vidi se že v njih vedenju sled olike, ki so jo imeli njih pradedi. Dasi pa so Buri tako priprosti, so trdnega značaja in trezni

ter se znajo zatajevati. Urno in odločno se lotijo vsakega dela ter vztrajno in potrpežljivo premagajo vse zapreke.

Pozdravljajo se Buri med sabo takó kot pri nas s tem, da si sežejo krepko v roke. Mlajši nazivljejo stare ljudi vedno le stric ali teta, tudi če si niso v sorodu. Ako Bur noče seči komu v roko, je to že znamenje, da mu je neljub, a tudi hudo razžaljenje, ter često nastanejo vsled tega smrtna sovraštva. Ako pride k Buru kak tujec, ga ta kaj uljudno pozdravi, nazivljajoč ga myjnheer ali gospod, potem pa ga povpraša: „Zal U uitspan?“ ali „Zal U avsaddeln?“ to je: „Ali hočete, da izprežem, razsedlam?“ Ako to opusti, je že znak, da mu je prišlec neljub in da najbolje napravi, če se zopet obrne.

Kot se zabavajo naši kmetje le s tem, da se pomenkovajo o kmetiji, o živini, tako zanima tudi Bure posebno to, s čemer se bavijo, poljedelstvo in kupčija, in previdno se izpeljavajo drug drugega, da kateri sosedu kaj izvabi in napravi pozneje mogoče dobro kupčijo.

V poletnih nočeh so podobne burske koče nekaterim našim hotelom, zakaj tedaj mrgoli po njih raznega nadležnega mrčesa, in kmet se raje vleže pod milim nebom k počitku, dasi ga morda posetijo ponoči razne kuščarice in kače, ki bi se rade pogrele pri njem.

Najhujša vročina je v južni Afriki grudna in prosinca, in tedaj je tudi tropično deževje, ko dežuje neprestano več dni in noči. Deroča voda izpodkoplje zidovje, poškoduje hiše, vendar pa je Bur miren in potrpežljivo čaka, da se nebo zjasni. — Tudi toča pada tam pogosto in sicer tako debela in gosta, da pobije mnogo živali po stajah.

Hudo pa je Burom pozimi, ako dežuje poprej le malo. Tedaj se posuši vse rastlinje in živina strada, da je kaj, ter shujša, da komaj hodi. Žalostno povešajo uboge živali glave ter vohajo suho travo, katero je popalilo žgoče solnce. In tedaj izkida Bur iz ovčjih staj gnoj in ga poklada govedi, da iztiče po njem in ga liže.

Konji pa razkopavajo kupe pepela, ki ležé okrog hiše, in ga ližejo, da se jim ne zaslezijo čeva in grlo, kar se kaj pogosto pripeti, in na čemer pogine mnogo živali.

Ako pa v takem času malo porosí dež ali pa še mogoče nekoliko sneži, da se zemlja razmoči, nastane često občuten mraz, in uboge živali, ki so vsled stradanja že popolno obnemogle, kar cepajo. Hlevov Buri nimajo in tudi sena ne morejo pripraviti, ker so čede prevelike, zato pogine vsako zimo mnogo živali, in često se prigodi, da izgubi tako ubogi kmet vso čedo.

Ob takih prilikah so velika dobrota za ljudi množice jastrebov, ki urno zavohajo, ako leži kje v stajah mrhovina, in jo požró, predno razkuži zrak.

Zemlja je v južni Afriki rodovitna, in rastlinje poganja kaj bujno, ako je le dovolj moče. Pozimi zapalijo Buri včasih po pašnikih suho travo, in to je jedini gnoj. Vendar pa raste bolje kot pri nas.

Dasi je Bur tako mrk in tih, vendar se včasih tudi rad malo poraduje. Tedaj se zbero mladeniči in dekleta ali meisjes z vseh farm daleč na okrog, da se malo porazveselé in poplešejo. V veliki, prostorni sobi igra črnec na harmoniko. Dekleta in možje so v navadni delavniški obleki. Ženske se oblačijo navadno le v črno ter se okrasé le s kakim pisanim trakom.

Burski ples je jako počasen in je podoben nekoliko valčku, nekoliko polki. Po plesu se pa zbere mlada družba pod milim nebom, da se nekoliko okrepča z limonado, štruklji in drugimi dobrimi rečmi, katere jim je pripravila noyé, gospodinja. Tudi pijo „doy“, nekako bursko žganje. Pozno v noč se pa vrača mladina v samotna oddaljena domovja.

Buri se ženijo kaj zgodaj. Ko ima sin dvajset let, si osnaži oče čevlje, dene na širokokrajni klobuk nov svilen trak in odjaše na bližnjo farmo. Tam mu prinesó — kave in potem obeduje z družino ter si ogleda hčere in — molči. Ko se odpravljajo domači že spat, tedaj šele popraša prišlec, ali sme povasovati nekoliko pri Minki ali Tinki, ali kakor je že ime hčeri.

Minka postavi na mizo luč in se vsede — v kot, snubač pa v drugi kot in oba — molčita. Drugo jutro pa odjaše snubač k drugemu sosedu in tako naprej ter povsod vasuje (opzitten). Ako mu kako dekle ugaja, se vrne zopet na isto farmo in zopet vasuje in tedaj ji šele pove, po kaj je prišel. Dekleta pa so že povsod taka, da navadno vsaka komaj pričakuje ženina, zato je tudi mlada Burka navadno takoj zadovoljna, da je gospodinja na sosednji farmi, in prvo nedeljo imajo že ženitnino.

Ako umre Buru žena, se ta oženi često že čez tri, štiri tedne. Ko se mu narodi sin, mu odloči oče že tedaj nekaj živine, ki se namnoži po letih v veliko čedo. Zemljišča pa ima vsak dovolj in zato lahko določi sinu prostor, kjer naj si osnuje farmo in postavi hišo. Ako mu pa ne ugaja, pospravi lahko malo imovino in odide v druge kraje. Bur hoče biti sam in ne trpi blizu nobenega soseda ter raje proda posestvo ter se naseli v samotnih pokrajinah.

Buri kot vojaki.

Bur je rojen vojak, in pač dobiš težko tako izvrstnega strelca in drznega jahača, ki bi se mogel kosati s temi afrikanskimi kmeti. Ker je z malim zadovoljen in pretrpi lahko tudi pomanjkanje, pač ne potrebuje mnogo v vojski.

Ko je vojska napovedana, pošljejo vojaški poveljniki ali feldkorneti sele od farme do farme, da skličejo vojsko. Bur vrže puško na ramo, osedla konja, naloži nanj živeža za nekaj dnij in odjaše na boj.

Vendar pa Bur ni nikdar nevoljen, ker mora na vojsko, saj ga navdušuje že staro sovraštvo do Angležev. Anglež je pognal njegove pradede iz kapskih in natalskih pokrajin, Anglež je zatiral ubogega Bura že od nekdaj. In starci in mladeniči zagrabijo za puško, da poplačajo s svincem kletemu sovragu stare krivice. Mirno in tiho se poslove od žená in deklet, ki jih navdušujejo, ter gredo v boj za staro pravdo. Kako pač ljubi Bur domovino, se razvidi iz tega, da se oglasi vedno več mož, kot se jih mora, in vsi so pripravljeni preliti kri za domovino.

V vojski skrbi vsak mož zâse. Država pač dá šotorov, odej in živil, toda Bur si raje sam vozi svoj „biltong“, nekako suho meso, ki se kaj dolgo hrani, ter konzerve, kavo in tobak. Na vozu prenočuje, tu si hrani ves komfort, kolikor ga Bur pozna. Saboj ima črnih služnikov, ki mu kuhajo in oskrbujejo konje. Konj in puška, to je zaklad vsakega Bura, kar je umevno, saj sta mu v vojski tudi najzvestejša spremljevalca.

Utaboré se Buri navadno v okroglici, okrog tabora pa nastavijo vozove in jih zvežejo med

sabo. Ob ognjih se zberó potem prijatelji in kuhajo ter se poménkovajo, kot se jim izljubi.

V taboričšu se ne vadijo v orožju, kot naši vojaki. Kakor moderne čete si zastražijo tudi Buri tabor s konjico.

Kot prostega sina proste narave Bura pač ni treba šele učiti, kako naj se skriva pred sovražnimi kroglami in pazi, da ga sovražnik ne iznenadi. Ako je nasprotnik premočen, izginejo Buri hipno, kot se nenadoma vrnejo. Tako premotijo često sovražnika, da jim sledi le z malimi četami, tedaj pa se zopet urno obrnejo in pobijejo sovraga.

Streljajo najraje na častnike, ker vedó, da jim častnik lahko mnogo več škoduje, kot pa navaden prostak. Imajo pa tudi izvrstno orožje, vsaj mnogo boljše kakor Angleži, ki streljajo na uboge Bure z bombami, napolnjenimi z grozovitim razstrelivom liditom in s strahovitimi dum-dum kroglami. Te krogle so namreč na koncu nekoliko razklane in v zraku se vsled hitrosti še bolj razcepijo, vsled česar napravijo v telesu velike rane. Človek, ki ga zadene dum-dum krogla, skoraj gotovo umrè po groznih bolečinah. Dočim moré človekoljubni Angleži neolikane Afrikance s takimi strašnimi pripravami, imajo „divji“ Buri poniklane krogle, da se rane ozdravé tem hitreje.

Važnejša transvaalska mesta.

Glavno mesto transvaalske ljudovlade je Pretoria, ki ni sicer še tako velika, kot „zlato“ mesto Johannesburg, vendar se pa kaj lepo razcvita in ima že več kot osem tisoč prebivalcev. V Pretorii

je vlada in vrhovni poveljnik, tu se zbira ljudski zbor, da odloča o važnih zadevah, zato se pa križajo in zbirajo tu vse važne ceste.

Pretoria je moderno mesto, in prijazne vile se bliščé iz senčnega zelenja in vrtov, na kojih se tako bujno razcvita pisano južno cvetje. Vendar pa vidiš še vedno poleg velikih, bogatih palač skromne lesene in slamne kočice, ki se bodo pa morale kmalu umekniti zidanim palačam.

Dasi manjše, je mesto vendar mnogo bolj ljubko kot pa Johannesburg, kjer vse hlepi in drvi za zlatim mamonom. Mesto ima široka izprehajališča, lepe ceste, po katerih ti raznaša sapa drobni rdeči pesek.

Življenje je samotno, pusto ter drago, kar je pač čudno v onih pokrajinah.

Kaj lep razgled ima tujec na mesto z Daasport Hilla. Cerkev in vladna palača se kaj ponosno dvigata izmed ličnih vil, ki se skrivajo v bujnem zelenju. Na višinah pa so male trdnjavice, ki čuvajo mirno mestece kot zvesti stražniki.

Dasi Pretoria nima take bodočnosti kot Johannesburg, vendar je najvažnejše mesto, ker je središče vsega političnega gibanja.

Največje mesto v Transvaalu pa je Johannesburg, ki leži več kot 1600 km od Kapskega mesta. Na prostoru, kjer je sedaj to velikansko mesto, ki ima nad 100.000 prebivalcev, je bila še pred petnajstimi leti borna kmetska farma. Johannesburg je podoben amerikanskim mestom, ima ravne ulice, širne trge, senčna izprehajališča. Mesto je popolnoma moderno ter ima električno železnico, gledališče, borzo itd. Hiše so zidane iz rdeče opeke in večinoma večnadstropne.

Pred petnajstimi leti še nihče ni poznal te pokrajine, in le burske črede so se pasle mirno po obširni planjavi. Ko so pa leta 1885. našli tu prvo zlato, drli so v „zlato“ mesto od vseh stranij ljudje, ki bi bili radi nagloma obogateli, in kmalu je bil Johannesburg prvo mesto v južni Afriki.

Zlata producira dežela kaj obilo. Ker leži dragocena ruda globoko pod zemljo, je bilo pridobivanje od začetka precej težavno. Šele, ko so se ustanovile razne družbe, ki delajo z velikanskimi stroji, pridelajo zlata ogromne množine in že samo iz rudnika „Rand“ so ga dobili l. 1894. skoro za 200 milijonov kron.

„Kakor pridobljeno, tako izgubljeno“, pravi znan pregovor, in to ni menda nikjer tako resnično, kot pri prebivalcih Johannesburga. Saj se je pa zbrala tu raznovrstna sodrga, kojo je prignal sem pohlep po zlatem mamonu.

Možje pijó in polivajo šampanjca, seveda najdražjega, žene pa se vlačijo po mestu, oblečene kar najbolj čudno, ter nabarvane, kot krájinški pipci, in okrašene s težkimi demanti. Čudno seveda ni, saj nimajo nikake olike in so bile prej natakarice ali pa komedijantke.

Ako se voziš iz Johannesburga šestindvajset ur po železnici, dospeš do lepega pristanišča Durban, katerega zovejo tudi Port Natal.

Durban je edino dobro pristanišče ob vzhodnem afrikanskem obrežju, in zato je pač umevno, da hočejo imeti Buri prevažno mesto. Ker je trgovsko mesto, in se sem izvažuje vse blago vzlasti iz Natala, je Port Natal takorekoč ključ do te zlate dežele.

Mestece je kaj čedno, vzlasti pa še predmestje Berea, ki je sezidano na nizkih gričih ter

ima mnogo velikih vil, odkoder je kaj krasen razgled po morju.

Kar tujec v tem mestu najprej zapazi, so vozički na dveh kolesih, riške, v katere se vprežejo namesto konja urni črnci. Culukafri imajo kaj hitre korake in vztrajna pljuča, zato nadomeščajo še precej naše izvožčeke. Ker je v Durbanu poleti jako vroče in so Evropejci denarni, pač ni čuda, da je po cestah vse polno rišk, in da vpijejo črnci na vse grlo: „bas! bas!“ (gospod, gospod!) Vendar pa tujcu ni svetovati, da bi se peljal sam po mestu s temi dog-cart-konjički, zakaj Kafer pač teče urno, vendar pa ne zna ne pisati ne brati in ne angležkega, ter ga moraš suniti s palico pod rebra, da zavije v druge ulice.

Državica Oranje.

Oranje meri nad 100.000 km² in ima več kot 130.000 prebivalcev, od kojih jih je nekako polovica belcev, drugi so domačini. Vendar pa Buri prezirajo črnce, ki opravljajo navadno težja služniška dela, kot rod, ki je še daleč za njimi.

Bure v Oranje Angleži niso tako zatirali kot v južni afrikanski ljudovladi, in odkar so jim pripoznali neodvisnost, so živeli v miru. Zato pa je ostala državica majhna in ubožna, in mesta se ne širijo tako hitro kot v Transvaalu. Glavno mesto Bloemfontein ima le 3000 prebivalcev, od katerih jih je večina Angležev. Mestece Harry-Smith se je razvijalo sicer hitreje, vendar pa je še jako majhno.

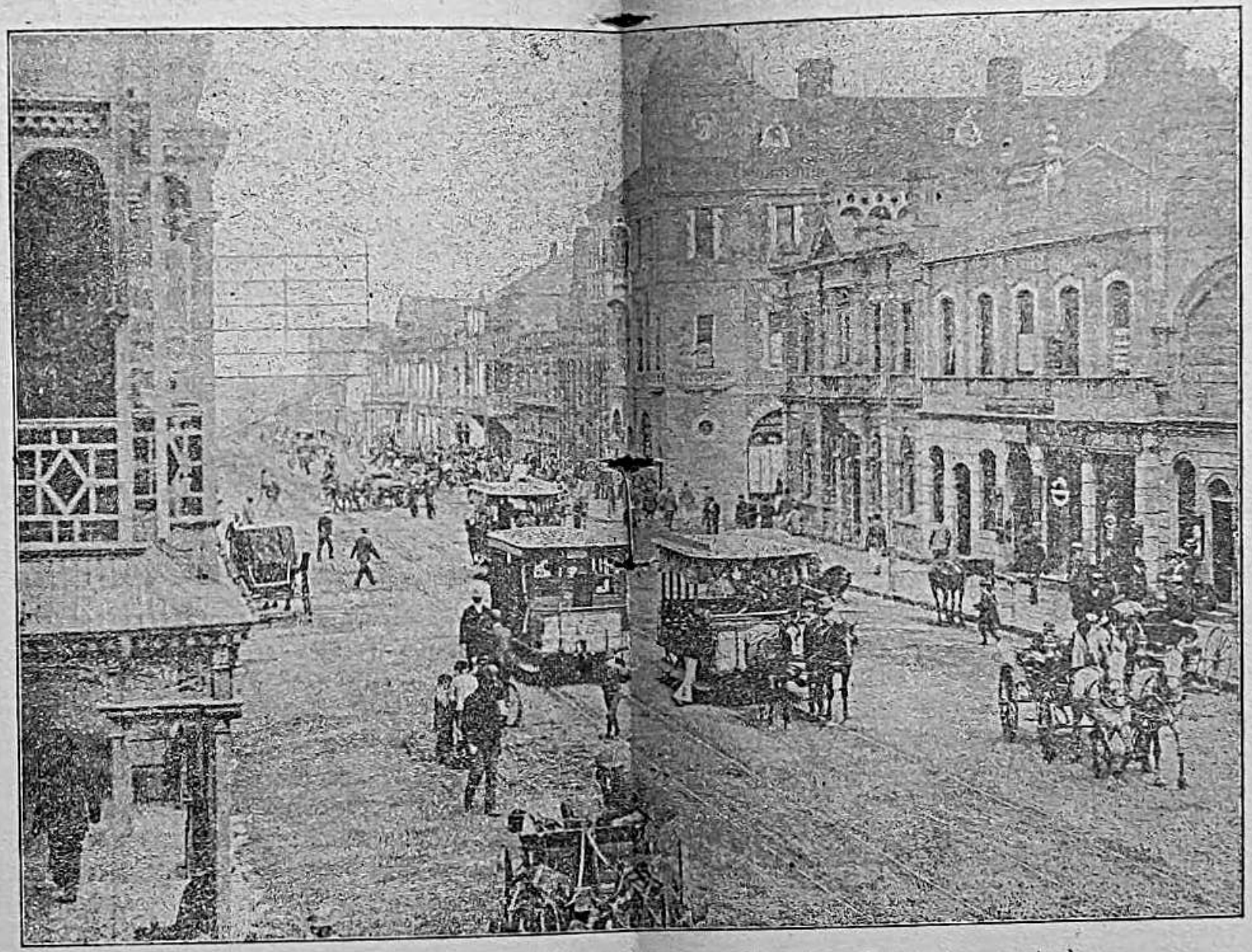

Transvaal: Johannesburg. (Commissioner-Street — Prometna cesta.)

Deželica je dobivala prej mnogo dijamantov, odkar pa so ji vzeli leta 1871. Angleži Kimberley, nahajajo se ti dragi kameni le še v pokrajinah ob Koffiefonteinu in Jagerofonteinu.

Odlični Buri.

Pavel Krüger, transvaalski predsednik.

Važna oseba v zgodovini transvaalske ljudovlade je njen bivši predsednik Pavel Krüger, ki je povzdignil državico na sedanje stališče. „Stric Pavel“, kot ga zovejo navadno Buri, je pravcati, pravi Bur. Narodil se je leta 1825. pri Colesbergu v Kapski koloniji. Kot dvanajstleten deček je šel z Buri iz Kapa črez reki Oranje in Vaal. Že tedaj si je pridobil vsestransko čislanje pri tovariših po svoji odločnosti in srčnosti in ko je imel šestnajst let, je bil že asistent ali pomočnik pri nekem vojaškem poveljniku ali feldkornetu. Boril se je v vseh bojih proti Basutom, Kafrom in drugim rodovom, in že tedaj je izpoznal zvijačnost in pohlepnost Angležev, in srce sta mu zavzela jad in sovraštvo do kletega sovraga.

Ker se je odlikoval od vseh tovarišev po srčnosti, drznosti in je bil odločen in vztrajen, kot malokdo, je bil že z osemnajstim letom feldkornet. Leta 1852. pa so ga izvolili za poveljnika v Pretoriji in deset let pozneje za poveljnika vse vojske. Odgovorna in važna služba sicer, ki pa dá le veliko dela in malo časti.

Krüger pa je tudi bil mož, ki ni imel slame v glavi. Odločen in previden je pogodil gotovo

pravo bodi že v vojski ali v zbornici. Človeku je imponirala že njegova junaška, ponosna postava, široke orjaške prsi in drzen pogled. Krüger je izboren jahač, izvrsten strelec, ki pač menda nikdar ne izgreši divjačine ne sovražnika.

Ko so razglasili leta 1880. Transvaal za republiko, je izvolilo ljudstvo soglasno Krügerja za predsednika, in vladal jo je modro in previdno, da se je širil blagostan. Sam pogumen junak, zna poveljevati tudi vojski in sovragi se ga bojé, kot malokoga. Vzlasti sovraži Angleže in sovraštva se je navzel že v zgodnji mladosti. Zato pa ne obupa tudi v težkem sedanjem položaju. „Ako ne pomaga dober svèt, naj zadivja vihar, popihal bode vsaj pleve od pšenice“, je dejal Krüger, zato mirno in zaupno čaka, da se izteče dobro za Bure, dasi je v vojski sedem njegovih sinov in petdeset vnukov.

Krüger pa je tudi dober družinski oče. Privatno je jako skromen, in če bi sodili po njegovi hiši v Pretoriji, pač ne bi dejal nihče, da stanuje tu predsednik transvaalske republike.

Jednonadstropna hiša je ob lepi poti, posuti z rdečim peskom, v senci košatih borovcev. Pohištvo je kaj preprosto in skoro starinsko. Sobe so odičene le z raznim orožjem in rogovjem ter z natlačenimi živalimi. V salonu je predsednikova slika v naravni velikosti.

„Stric“ Pavel kaj rad sedi na verandi in kadi iz male lesene pipice, „teta“ Krüger pa plete nogavice. Kot so sploh vsi Buri molčeči, je tudi Krüger tih in mrk in le, ko govori v zbornici, se razvname in navduši.

Žena njegova je prava gospodinja, kakor se jih dobi še pri nas malo. Dasi imata veliko pre-

moženja, živita vendar skromno in ne porabita mnogo. Stric Pavel je bil že vse, kmet, ovčar, vojak, duhovnik, poslanik in predsednik, in ženica mu je bila v vseh teh službah zvesta tovarišica in ga je smatrala za prvega in najboljšega moža. Dasi je predsednikova žena, vendar kuha, pomiva in šiva vse sama, kar bi bilo lahko za vzgled slovenskim gospodinjam.

Vsako jutro vstane že ob petih, da skuha možu zajutrek, in Krüger vedno trdi, da skuha njegova žena boljšo kavo, kot pa vsaka druga.

Oblečena je predsednikova žena vedno v črno in obleko si stori vso sama. Ker je takó skromna, nima nikdar več oblek kot tri. Klobuk, ki ga nosi ob posebnih prilikah, pozna v Pretoriji že vsak otrok, kot tudi Krügerjev cilinder.

Med mnogimi čednostimi afrikanske ženice naj omenim le veliko ljubezen, ki jo ima do živali. Kolikokrat toži, kako je nečloveško, ker nosijo ženske na klobukih ptičke in perje. Ko so hoteli postaviti predsedniku spomenik, je prosila „tetka“ kiparja, naj izdolbe na kipu Krügerjev klobuk, da bodo ob dežju pili ptiči iz njega. Še sedaj vidiš lahko, kadar dežuje, kako letajo okoli kipa ubogi ptički ter pijó iz cilindra in se kopljejo v njem.

Predsednik državice Oranje je M. T. Steyn, ki je bil izvoljen leta 1896. Kot zvest burski sin, ki ljubi svojo domovino, je uvidel takoj, da se morata združiti bratski burski državici, ako hočeta ohraniti politično prostost, in zato je sklenil s Transvaalom zvezo, po kateri sta zavezani državi ob vojski pomagati druga drugi. Angleži so koj izpoznali, kolika nevarnost jim preti, ako bodo Buri zložni, in izkušali so na vse načine, da bi odvrnili Oranje od transvaalske republike. Toda Steyn je mož, ki pozna Angleže. Izkušal je sicer, da bi odvrnil vojsko in dokazoval je angležkemu poslaniku, kako krivične so zahteve angležke države, toda ko so ga izkušali premotiti Angleži in mu dokazati nevarnost, je pokazal Steyn, da je burski sin, ki vé ceniti svojo domovino. In ko so zagrabili v Transvaalu za orožje, so jim hiteli na pomoč tudi Buri iz Oranje, da pomagajo bratom in skupno zmagajo ali skupno prelijó srčno kri za drago domovino.

Glavni junak, ki je vodil dolgo časa Bure v zmagovite boje, je bil general Joubert, kojega pa je že ugrabila neizprosna smrt malemu narodiču.

Joubert je bil mož, ki je imel veliko vojaških vednosti in poznal je, kako se bojujejo črnci, in vedel tudi za vse slabosti Angležev. Buri se morajo njemu zahvaliti, da imajo moderno orožje in da je v njem izurjen tudi mlajši rod. Kako pač lahko se popači karakter, ko vse divja le za zlatom, za dijamanti, ko človek zabogati brez truda in živi potem razkošno, mehkužno! Kako lahko se pač pozabijo stare šege, kite, ki so bile kot jeklene, oslabé in človek se odvadi orožja in napora. Joubert pa je znal ohraniti mladino krepko, in Buri se bojujejo danes z istim junaštvom, kot nekdaj. Joubert je organiziral vojsko, osnoval telegrafične in kolesarske oddelke, da se kosajo lahko burske čete z vsakim modernim vojaštvom. Zato so ga pa Buri čislali in imenovali junaka v boju za svobodo ter mu sledili zvesto, kamor je hotel.

V boju je bil Joubert previden in je pretehtal in premislil dobro vselej, predno se je lotil česa. Vendar pa je bil odločen, kadar je videl, da je ugoden trenutek. Kar je zahteval od svojih čet, je storil tudi sam, in stal je na straži in šel med

prvimi v boj. Zjutraj je bil že na konju, ko je še vse spalo, in je budil speče čete.

Joubert je bil izobražen, študiran mož ter je bil vse, kmetovalec, trgovec, jurist, in pač ne bodo imeli Buri boljšega poveljnika, kot je bil on. Zato je bil pač občuten udarec zanje, ko so izgubili blagega junaka. Umrl ni na bojnem polju, zadet od sovražne krogle, ampak doma v Pretoriji vsled neke želodčne bolezni.

Kje se dobivajo dijamanti.

Čitatelje gotovo zanima, kje se dobivajo neznatni leskeči kamenčki, po kojih takó hrepené gizdavi ljudje in dajo zanje toliko denarja, in za koje se prelije toliko potú in — krvi.

Kimberley je ono presrečno mesto, kjer človek lahko takó naglo zabogati in še ložje zopet obuboža, da je slabši, kot je bil preje.

Čudna mešanica ljudi se je nabrala v to dijamantno mesto. Razne govorice slišiš, bursko, angleško, francosko, nemško, in ves pogovor se suče le o dijamantih, vse hrepeni le po tem čudovitem kralju rudninstva, ki često zavede človeka, kakor njegov zlati tovariš.

Prvi dijamant je našel ubog burski otrok na produ ob reki Oranje leta 1867., in z dragocenimi svetlimi kameni, koje danes vse tako pohlepno občuduje, se je igrala afrikanska deca in se radovala, ko so se lesketali v jasnih solnčnih žarkih. Kaj se je pač brigal kmet za otroške igrače, saj je imel dovolj opravka s kmetijo in z živino.

Kar pride slučajno na tisto farmo kupec O'Reilly, ki je tržil s tobakom, smodnikom in razno drobnarijo, ki jo potrebujejo Buri. Slučajno opazi kamenčke, ki so se lesketali na solncu, in precej misli, da imajo kaj vrednosti. Zato poprosi kmeta, naj mu podari največji kamen.

Ko pride O'Reilly v Colesberg, pokaže v gostilni, kaj mu je dal Bur, toda vsi so se mu smejali, in še tamošnji učenjaki so dejali, da je to navaden kamen, katerega se dobi ob rekah dovolj. O'Reilly pa se ne dá kar tako odvrniti od svoje misli, zato gre v Grahamstown ter pokaže kamen doktorjema Ricardsu in Asterstoneju, ki sta koj izpoznala, da je kamen dragocen dijamant. In res ga je prodal O'Reilly skoro za 16.000 kron. Seveda je šel zviti kupec zopet k burskemu kmetu in mu je zvito izpeljal še jeden dijamant, za katerega je dobil več kot 5000 kron.

Ko se je razvedelo, da se dobé ob reki Oranje dijamanti, je vrelo vse v južno Afriko. Vsak bi bil rad zabogatel, in kmalu se je nabralo klatežev, kojim je bilo prehudo, da bi se živili pošteno z delom.

Zemljišča, kjer se nahajajo dijamanti, si je osvojila kmalu vlada, in jih daje v zakup zasebnikom, da iščejo bogastva po njih.

Zanimivo je tudi, kako so našli prekrasni angleški briljant, ki se imenuje „Južna afrikanska zvezda“. Dolgo ga je imel ubog črnec, ki ga je našel med prodom, in ga je nosil okrog vratú kot talisman, da bi ga varoval nesreče in nezgod. Ko je pa izvedel, kako drago plačujejo Angleži take kamene, je premotil tudi njega pohlep po premoženju, da je hotel zameniti mogočnega „varuha“ za denar. Burski trgovec Niekerk, kojemu je po-

kazal dijamant, mu je dal zanj dva konja, petsto ovac in raznih cenenih drobnarij, sam pa ga je prodal v Hopetownu tvrdki, ki je tržila z dragimi kameni, za 280.000 kron. Ko je bil pa dijamant brušen, je izplačal zanj angleški milijonar Carl of Dudley ogromno vsoto 600.000 kron. Pač preveč za droben kamenček, dasi se leskeče tako lepo.

Dijamantni kralj Robinson, ki ima sedaj ogromno premoženje, je kot ubožen rudar kopal še z lopato in s krampom po rudnikih. Slučajno pa pride nekoč k burskemu farmarju van Wyku in zapazi med razno otroško igračo več drobnih kamenčkov in koj izpozna, da so to dijamanti.

Ker je bil izveden, kje se dobé dijamanti, je preiskaval zidovje, in našel je več dragocenih kamenčkov v ilnatem ometu. Po polju so se leskетali dijamanti, in med koreninami nadležnega plevela, ki je poganjal ob potu, je dobil srečni rudar drag kamen, težak 40 karatov, katerega je prodal pozneje za 20.000 kron.

Pač so bili tedaj zlati časi! Od vseh stranij so vreli ljudje, in na samotni farmi, kjer se je pasla dotlej mirna čreda, je vzrastlo v kratkem mogočno mesto Kimberley, ki je osrečilo, a tudi onesrečilo toliko ljudstva.

Kimberley ima že nad 20.000 prebivalcev. Podjetni možje, ki imajo kaj pod palcem, so se združili v večje družbe, ki delajo z velikanskimi stroji. Da si ustvari čitatelj sliko, koliko je na svetu gizdavih ljudij, omenim, da so dobili l. 1890. v Transvaalu dijamantov, ki so tehtali 2,415.655 karatov in ki so se prodali za več kot 92 milijonov kron.

Zakaj se je vnela burska vojska.

Ko so se naselili Buri po sedanjih pokrajinah, je bila njih deželica ubožna in jim je dajala le toliko, da so se pošteno živili. Vendar pa so bili srečni, ker je bila njih domovina prosta.

Pozneje so našli po raznih pokrajinah zlato, vendar pa je bilo zlate rude premalo, da bi se bilo izplačalo kopati globlje v zemljo. Šele ko so našli bogata zlatišča ob Pretoriji in Johannesburgu, je dežela dobila izdaten vir, da si je zboljšala finančijelne razmere.

Toda ni sreče brez nesreče, in tako so bila tudi Burom zlatišča le v pogubo. Bleščeči mamon je privabil v deželo nebroj tujcev, in iz neznatnih sel so nastala ogromna mesta. Seveda pa je bilo zopet največ pohlepnih Angležev, ki bi povsod radi posneli smetano in pustili domačincem le mleko. Angleški kapitalisti so si kmalu osvojili dragocena zlatišča in ker so imeli pripomočkov dovolj, so hoteli dobiti tudi vlado.

K sreči pa so se dobili med Buri možje, ki so znali zabraniti, da niso prišli tujci na državno krmilo. Važni so vzlasti sedanji predsednik Pavel Krüger, pokojni general Joubert in državni tajnik Leyds. Pač je bilo treba mož, da so združili neolikane kmete, kojim je bilo le za farme in čredo, in so jih navdali z narodnim navdušenjem.

Vedoč, da je v združenju moč, je skušal pridobiti Krüger tudi oranjske Bure, kar se mu je tudi posrečilo. A tudi na zunanje je hotel urediti Krüger razmere, vzlasti pa pereče vprašanje o naseljevanju. Do leta 1877. se je smel vsakdo naseliti v Transvaalu in je dobil tudi takoj vse držav-

ljanske pravice. Krüger je pa učinil pozneje, da mora biti vsak tujec vsaj pet let v državi in priseči zvestobo proti vsem tujim državam, iz katerih je prišel, in se vsaj dve leti podvreči vojaški dolžnosti.

Krügerjevim nameram pa je nasprotoval vzlasti Cecil Rhodes, sin ubogega župnika, ki se je pa povspel toliko, da je bil v kratkem najbogatejši in najvpljivnejši mož v južni Afriki. Hotel je prisvojiti Angliji obe ljudovladi, da bi povečal tako tudi svojo moč in bogastvo. Dasi pa je Rhodes kaj energičen in podjeten mož, ni politik, in namesto da bi bil počasi in prijazno pridobil ljudovladi Angležem, je izkušal s silo in zvijačo, da bi jih osvojil. Tako pa je razvnel že itak razdražene duhove.

Krüger je takoj izpoznal, da je Rhodes smrtni sovražnik njegove domovine, in da se ga je dobro ogibati. In zviti in mogočni angležki pristaš je dobil v Krügerju moža, ki mu je bil kos in ga je kot državnik še nadkriljeval.

Cecil Rhodes je pohlepno zrl na bogata zlatišča ob Johannesburgu. Toda uvidel je, da bi moral uničiti poprej ljudovlado, predno bi si mogel osvojiti dragocene rudnike, ki bi mu dali toliko, da bi imel več pomočkov, kot vsaka druga država. Podpihaval je časopisje in podkupaval urednike, da so pisali proti transvaalski vladi, češ, da je popolnoma nezmožna; ščuval je naseljence, da so zahtevali novih pravic, dasi jim je dovolil Krüger toliko ugodnosti.

Leta 1894. so osnovali tujci politično društvo „Nacijonalno unijo“, ki je zahtevala od vlade, naj jim dovoli prosto volilno pravico. Ker je Krüger prošnjo odklonil, so izkušali napraviti vstajo, toda načrt se jim je izjalovil. Kar je prekoračil dr. Jameson z nekako 800 možmi bursko mejo, ko so razvideli vstajniki, da ne opravijo ne z zvijačo in ne s slepili ničesar. Toda Buri že prej niso nič zaupali Angležem in so slutili že kaj takega, zakaj pri Krügersdorpu so pobili razbojne Angleže in vjeli vso četo.

Po tem dogodku so bili duhovi na obeh straneh kaj razburjeni, in bati se je bilo, da ne izbruhne iz žrjavice, ki je mirno tlela pod pepelno odejo, usoden požar. Toda Krüger ni bil pripravljen, in zato niso obsodili Jamesona po burskih zakonih, po katerih bi bil usmrčen, ampak so ga izročili Angležem, ki so ga morali radi ali neradi kaznovati.

Vstajnike v Johannesburgu pa so obsodili po burskih postavah, vendar pa so jih pozneje pomilostili, da se le Angleži niso mogli mešati v njih zadeve.

Med tem pa je deloval Cecil Rhodes, kojemu je pomagal angležki državni tajnik za kolonije, Chamberlain, proti republiki, in zvito so pripravljali priprosto ljudstvo, češ, da je burska vlada nezmožna in jo je treba preosnovati. Ščuval je tudi tujce, ki so zahtevali poleg volilne pravice tudi jezikovno jednakopravnost in silili angleščino v urade in šole, dasi je že v Johannesburgu, kjer so skoraj sami tujci, le ena tretjina Angležev.

Sušca leta 1899. je zbobnal po zvijači ali pa z denarjem okrog 20.000 podpisov od tujcev za prošnjo, ki so jo poslali angleški kraljici, naj ona posreduje, da dosežejo svoje dozdevne pravice. Državni tajnik Chamberlain je uporabil to ugodno priliko, da je oficijelno zahteval od transvaalske vlade, naj ugodi zahtevam angležkih naseljencev.

Krüger bi bil rad vso zadevo rešil mirnim potom, zato je izposloval od ljudskega zbora, da dobé naseljenci volilno pravico že, ako prebivajo sedem let v deželi. Toda čim več je privolil, tem bolj nesramen je bil Chamberlain, in očividno je bilo, da hočejo Angleži po vsi sili vojsko, zakaj oboroževali so neprestano vojaške čete in jih zbirali v Natalu.

Buri pa so že poznali Angleže, kako zvijačni in nesramni so, zato so se sicer tiho, a vztrajno pripravljali na bližnjo vojsko ter so obnovili zvezo z Oranjci, po kateri sta zavezani državi, da si v vojski pomagata druga drugi.

Chamberlain je vnovič zahteval od Transvaalcev, da pripoznajo tujim naseljencem brezpogojno volilno pravico, ako bivajo ti pet let v državi, in potrdijo samostojno upravo mestu Johannesburg, ter da se uvede v vse šole angleški jezik.

Buri niso hoteli dovoliti, da bi se Angleži mešali v njih zadeve, in so zavrnili zahteve, ker so bile krivične in sleparske. Vendar pa so bili pripravljeni, ozirati se na prijazne nasvete angleške vlade. Zaman je poskušal Steyn, da bi poravnal stvar mirnim potom. Buri niso smeli pustiti Angležem, da bi se bili popolnoma pripravili na vojsko, zato so poslali angleški vladi dne 9. oktobra 1899. leta ultimatum ali zadnje pogoje, pod kojimi so pripravljeni poravnati zadevo mirnim potom. Zahtevali so, naj reši volilno vprašanje mirovno sodišče, in da Anglija takoj umakne vojaške moči s transvaalskih mejâ. Tudi naj odstrani čete, ki so prišle iz Evrope, one pa, ki so na potu v Afriko, se ne smejo izkrcati v nobenem afrikanskem pristanišču. Buri so hoteli le pravic, ki jim pristojajo, saj je dežela njih, osvojili so si jo v

težkih, krvavih bojih in jo prestvarili v rodovitne pokrajine, zato imajo tudi popolno pravico do nje, in nihče se ne sme mešati v njih zadeve. Odločno so bili pripravljeni, braniti drago dédino, prostost in neodvisnost svoje domovine. Pač so vedeli junaški holandski kmetje, da jih čaka boj na življenje in smrt, toda z zavestjo, da je pravica njih in upajoči na božjo pomoč, so šli v boj proti močnejšemu sovražniku.

Angleži niso hoteli ugoditi pravičnim burskim zahtevam, in zato se je pričela dné 11. oktobra 1899. leta vojska, za katero se je zanimal ves svet in nestrpno pričakoval, kako se bode končala.

Skrbelo pa je Transvaalce, ali ne bodo umanjkali oranjski Buri in jih pustili na cedilu. Toda ti so pokazali, da se pretaka v njih žilah ista kri, in od sela do sela se je širila vest o vojski in navduševala junake na boj za ljubljeno domovje. Predsednik Steyn pa je pozival vneto, naj podpirajo Oranjci svoje rodne brate, ko jim preti pogin, dasi je izkušal poprej na vse mogoče načine, da bi zabranil vojsko. Da izpoznajo čitatelji, kako ljubijo Buri svojo domovino in kako so pripravljeni žrtvovati vse, tudi življenje, da bi jo ohranili svobodno, navedem tukaj poziv, ki ga je izdal predsednik Steyn oranjskim državljanom.

„Državljani oranjski! Približal se je čas, katerega bi se bili izognili tako radi, prišel je trenutek, ko moramo zagrabiti za orožje, da se obranimo krivice in nasilja. Krut sovražnik, kojemu ni ničesar sveto, in ki je iskal že delj časa, da bi dobil vzrok za nasilstva, ki jih hoče učiniti sedaj, je napadel našo posestrimsko ljudovlado ob severnih bregovih reke Vaala, da bi uničil ubogo bursko ljudstvo. Ista kri se pretaka tem zatiranim

junakom po žilah, kot se pretaka po naših, vežejo nas isti interesi. Sklenili pa smo z njimi tudi zvezo, da jim hočemo pomagati po močeh, ako bi jim kdo kratil pravice. Pač ne moremo zreti torej, kako uničuje sovrag naše brate. Ako bi že ne bili iste krvi, bi bila v nevarnosti tudi naša prostost, ko bi bili premagani Transvaalci. Zagrabimo za orožje kot možje, da zabranimo krivico, in zaupajmo na Vsemogočnega, ki bode naklonil zmago pravici.

Dasi bi bili radi živeli v prijaznosti, nas vendar sili pohlepni sovražnik, da se zavzamemo za bratsko državo, zakaj ako propade ta, je uničena tudi naša prostost in neodvisnost.

Angleži hlepé po denarju, in to je vzrok sramotnemu činu, ki ga hočejo storiti sedaj in osvojiti deželo, katero so naši pradedi močili s solzami in s krvjo, in do katere imajo pravico po božjih in človeških postavah le njih nasledniki.

Radi pripoznamo, da je med Angleži tisoče mož poštenih in značajnih, ki obsojajo nesramnost svojih bratov, vendar pa so jim nasprotni angležki državniki, ki prelamljajo pogodbe in ne delajo po pravici ter zasramujejo s svojimi čini mednarodno pravo. Roke so jim okrvavljene z nedolžno krvjo, in daj Bog, da se jim poplačajo kdaj vsa nasilstva.

Oranjci! Zagrabimo ostro orožje, da kaznujemo trinoge, ki teptajo pravico z nogami. Idite v boj za pravico in izkažite se kristijane in prave državljane oranjske. Zaupajte na božjo pomoč, ki bode podpirala vaše orožje, da se konča vojska srečno za nas. Bog blagoslovi naše orožje! Pod njegovo zastavo hitimo v boj za domovje in svobodo.

M. F. Steyn, državni predsednik.“

Navdušeno so vzprejeli Oranjci predsednikov poziv, in Angleži so bili kaj iznenadeni, ker so menili, da bode odstopila oranjska država od zveze. Med Buri pa se je širilo navdušenje, in od vseh stranij so hiteli junaki, ki so se hoteli bojevati za dom in prostost.

Dogodki na vzhodnih bojiščih do obkoljenja mesta Ladysmitha.

Angleži so takoj nameravali izkrcati čete v primorskih mestih, da bi jih transportirali po železnicah do sovražnikovih pokrajin. Sosebno važno je Kapsko mesto, odkoder drži železnica do mesta Bullawajo ob zahodni burski meji, in pa primorska mesta Porth Elisabeth in Prince Alfred, iz katerih vodi železna cesta do Bloemfontaina in Pretorije.

Najkrajša pòt v bursko deželo pa je iz pristanišča Durban, ki pa drži po goratih pokrajinah tako, da je kaj nevarna za večje oddelke. Zato so zbrali Angleži svoje čete vzlasti v Kapskem mestu in po južnih pristaniščih, ker so ti kraji kaj rodovitni in bogati, da so lahko prehranili več vojaštva.

Angleži so računali, da bode državica Oranje takoj odstopila od zveze, ko pridejo prve angleške čete, zato so si tudi hoteli osvojiti najprej Bloemfontain in Pretorijo. Vendar pa se jim je ta načrt ponesrečil.

Burski general Joubert je zbral večjo armado, da bi prekoračil natalske meje in bi zgrabil sovražnika v njegovi deželi. Dasi je bila pot kaj te-

žavna in nevarna, se je odločil junaški poveljnik vendar za ta načrt in je zgrabil angleške čete, katerim je poveljeval general White.

White je bil v veliki zadregi, vzlasti ker je bil preslab in tudi ni vedel, kako močen je sovražnik. Odbijati je hotel torej Bure, da bi prišle pomočne čete z Angleškega in bi zagrabile sovražnika tudi na zahodu. Upal je, da se bodo Buri umeknili, in bode mogel potem on s svojimi četami proti Pretoriji.

Ako bi bil takoj, ko je bila vojska napovedana, napadel mesto Albertino, ki leži nekako petintrideset kilometrov od Ladysmitha, da bi bil iznenadil Bure, ki so se tam zbirali, bi bil skoro gotovo prisilil Jouberta, da bi se bil vrnil in ne bi pustil sosednje republike na cedilu. Toda White je bil prišel šele iz Indije in se je prvič bojeval na afrikanskih tleh. Zato ni še vedel toliko, kako se bojujejo Buri, in spoznati bi bil moral natanko, kje so burske čete in koliko jih je. Ostal je torej, in sklenil braniti le mesti Glencoe in Ladysmith, kjer se križa več važnih cest. V Ladysmithu je ostal White sam s 4000 možmi, v Glencoe pa je poslal generala Symonsa z 9000 možmi.

Med tem pa je bila vojska že napovedana, in Joubertove čete so korakale črez Zmajevo gorovje, polastile so se vseh važnejših prehodov in so hitele potem proti Ladysmithu in Glencoeju. Joubert je hotel zagrabiti Glencoe od dveh strani, da bi odstrigel tako Angležem pot do Ladysmitha. Angleški general White je takoj uvidel nevarnost, ki mu je pretila, ako bi ga zagrabil tudi general Grobler, zato je izkušal preprečiti, da se Buri ne bi združili. Hitel je torej s tremi bataljoni in nekaj topovi in konjiki proti mestu Freers ter je zadel

na majorja Albrechta, ki ga je zapodil nazaj. Godila bi se mu bila kmalu slaba, zakaj skoro bi mu bil prestrigel Grobler pot, da bi ne bil mogel nazaj.

Med tem pa so se pomikali Buri od več strani proti Ladysmithu, in White je poslal zato iz mesteca Glencoe 5000 mož v to mesto.

Prva bitka je bila ob mestecu Glencoe. Burski poveljnik Luka Meyer, ki je prišel vsled dobrih potov prvi, je menil, da so tudi druge čete že v bližini, zato je napravil utrdbe po gričih, ki ležé severozahodno od mesteca, ter je začel streljati v angleško taborišče. Angleži so hoteli pregnati topničarje iz okopov. Ker je bil sovražnik premočen, so se Buri umaknili.

Med tem pa so dospele večje burske čete, in Angleži so uvideli nevarnost, ki jim je pretila od strani, ter so hoteli po vsaki ceni dobiti pokrajino Dundeehill. Burno so napadli strme višine, preziraje vsako nevarnost. Dasi je bilo Burov mnogo menj, so vendar streljali tako dobro in hladnokrvno, da so se morali sovražniki trikrat vrniti in so vselej izgubili mnogo mož.

Angleški general Symons je hotel nato napasti Bure od obeh strani, toda Buri so sprejeli Angleže z živahnim streljanjem, in svinčena toča se je vsipala na napadalce. Angleži so kar padali pod svinčenkami, in general Symons je bil sam smrtno ranjen. Vendar pa se je posrečilo Angležem, da so prodrli levo bursko krilo. Buri so se umaknili, izgubivši le deset mož, dočim je padlo na angleški strani 224 mož, med njimi 32 častnikov, 240 so jih pa zajeli nasprotniki.

General Symons je umrl nekaj dni zatem v mestecu Dundee, ki so ga bili že osvojili Buri.

Buri so kaj lepo ravnali z ujetniki in ranjenci, mnogo lepše kot pa „olikani" Angleži, ki so morili uboge ranjene nasprotnike.

Buri so se pomikali bolj in bolj proti mestu Glencoe ter so mu odrezali vso zvezo z Ladysmithom. Angleži so se hoteli umekniti zato v Ladysmith ter so napadli zopet Dundeehill. Med hudim deževjem so se utaborili, da bi se počili in posušili mokro obleko. Kar so se začeli oglašati burski topovi in krogle so padale v taborišče. Angleži so se hoteli umekniti, toda nastala je huda zmešnjava, vsled katere so izgubili skoro vse topove. Le kakih 1200 mož je dospelo do Ladysmitha izmučenih in raztrganih. Izgubili so večino konj in vse topove, in sovražnik je zajel municijo in živež.

Da bi se mogla umekniti posadka iz mesta Glencoe, je hotel general White osvojiti cesto, ki vodi iz Glencoeja v Ladysmith. Poslal je torej generala Frencha, da bi prepodil sovražnika. Angleški topničarji so streljali z višin ob Jononas-Kopu tako, da so se morali Buri umekniti. Angleži so hoteli nato vzeti burske pozicije, toda vrniti so se morali trikrat. Šele, ko so dobili pomoči, se je odločila zmaga. Buri so morali nazaj, dasi so se bojevali kot levi.

Angleži so ravnali kaj surovo z ubogimi burskimi ranjenci in konjiki so jih suvali s sulicami in pretepali. Častniki pa so pokazali angleško neomikanost, ker so streljali ranjene Afričane.

Buri so izgubili v tej bitki 450 mož in dva topova. Tudi so zajeli Angleži vse vozove, ki niso mogli naprej, ker so bila pota vsled prevelikega deževja popolnoma razmočena, in pa vse ranjence.

Angleži so bili sicer zmagali, toda bližale so se že nove burske čete, zato se je moral White vrniti v Ladysmith.

Da bi mogel Yule do Ladysmitha, je zasedel White cesto ob Modderbridge in Elandslaagte, in res so prišli Angleži srečno do mesta. Umeknili bi se bili še lahko do Pietermaritzburga, toda White se je obotavljal, Buri pa so korakali med tem neprestano proti Ladysmithu. Zato se je moral odločiti White, da prodre burske pozicije in osvoji cesto v Colenso, ki vede ob hribu Isimbulwana čez reko Tugelo, ki je bila tedaj kaj narasla, in vsled česar je bil prehod kaj nevaren. Poleg tega pa so imeli Angleži še smolo, da so se jim splašile vsled streljanja vse mule, in so tako izgubili topove in municijo. Vendar pa je zasedla pehota griče nasproti hriba Intinanyone, da bi branila skalne vrhove. Buri pa so jih nenadoma obkolili, in morala se je podati vsa posadka, ki je štela 833 mož.

Med tem pa je dospela glavna angleška četa, kateri je poveljeval polkovnik Grimwood, do hriba Isimbulwana. Buri so se počasi umikali do Modderspruita tako, da so stale posamne burske čete tudi na obeh angleških krilih. Videč nevarnost, ki jim je pretila, so se Angleži obrnili, toda sedaj so Buri pritisnili na sovražnika ter so jih nekaj pobili in več ujeli. Buri pa so dobili sedem topov in več kot poldrug tisoč mul.

White se je moral umekniti v Ladysmith, kojega so Buri popolnoma obkolili, in na bližnje vrhunce se razpostavili topništvo. Tako je bilo mesto popolnoma zaprto in zabranjena vsaka zveza z drugim svetom.

Tudi Colenso so osvojili Buri, tako da so lahko branili Angležem, da niso mogli pomagati Ladysmithu. White je sicer še poskušal, da bi bil prodrl iz mesta, in res se je posrečilo, da so ušle manjše čete v Estcourt, predno so dospeli večji burski oddelki.

Dogodki na zahodnih in južnih bojiščih v istem času.

Ko je bila vojska napovedana, so takoj prekoračile posamne burske čete mejo ter se polastile višin ob mestih Kimberley in Mafeking in prehodov čez reko Oranje. Tudi so obkolili Buri mestece Brijburg ter uničili in razdejali železnico in brzojav. Poveljeval jim je junaški general Cronje.

Angleški poveljnik polkovnik Baden-Powell je poslal že poprej vse šenske in otroke iz Mafekinga in se je pripravil za dolgotrajni boj. Izkopali so rove, napravili iz žice pregraje, da bi se sovražnik ne mogel približati.

Važnejši kot Mafeking pa je bilo mesto Kimberley, kjer so bogati rudniki, v kojih se dobivajo dijamanti. Posestniki teh dragocenih zemljišč so seveda zbežali v Kapsko mesto, vendar pa so se tresli za svoje bogastvo.

Buri bi bili kaj radi osvojili to mesto, sosebno pa še, ker je bil tam Cecil Rhodes, mož, ki je bil zakrivil ljudovladi toliko gorja. Zato so je obkolili in razdejali železnico ter razstrelili mostove čez reke Riet, Vaal in Ilagui.

Angleži so hoteli prodreti burske pozicije ter so si izmislili kaj praktično sredstvo, dasi se ni

sponeslo. Utrdili so namreč železniške vozove in jih obdali z debelimi železnimi ploščami. Tako so vojaki lahko streljali na nasprotnika skozi male linice, ne da bi jih zadele sovražne svinčenke. Toda Angleži so računali brez Burov, ki so razdejali železnico, da je skočil vlak iz tira, in zajeli navadno vlak in posadko.

Cronje je poskušal dvakrat, da bi vzel Mafeking, toda vselej se je moral umekniti. Pozval je torej polkovnika Baden-Powella, naj se podá, česar pa ta ni hotel storiti. Zato je pustil Cronje nekaj čet, da izstradajo mesto, sam pa je šel proti Kimberleyu ter tudi tu pozval poveljnika, naj se udá. Ker ni hotel, so začeli Buri mesto bombardirati.

Boji ob rekah Oranje in Modder.

Predno nadaljujemo o vojski, naj omenim tu nekoliko o glavnih junakih v teh bitkah.

Cronje, ki je sedaj že prileten mož, si je pridobil ljudsko zaupanje za bojev z Angleži leta 1881., ko so zmagali Buri tako sijajno pri Doornkopu in ob hribu Majuba.

Cronje je surov človek, neotesan in brez olike ter se takoj oduri vsakomur. Zato mu je tudi malokdo prijatelj, dasi ima sicer vse burske čednosti. Kot zvest sin drage domovine hoče služiti le njej in izpolnjevati dolžnosti, katere je prevzel.

Njegov nasprotnik je bil general-lajtenant Methuen, ki je pravi angleški gentleman in častniški vzor. Dasi je kaj nadarjen in vnet, ni imel še dovolj vaje, kako se poveljujejo večje čete.

Ker je Cronje zaman pozval poveljnika v Kimberleyu, naj se podá, je pustil pred mestom večji oddelek, da bi je bombardiral, sam pa je korakal proti jugu, odkoder so imele priti pomožne čete. Zasedel je vse postaje med rekama Modder in Oranje in važnejše vrhove ob Magersfontainu.

Methuen bi bil rad osvobodil Kimberley, zato je dal napraviti za silo most in je prekoračil reko Oranje. Na poti je zadel na manjši oddelek Burov. Ker ni vedel, koliko je sovražnikov, je sklenil napasti nasprotnika in vzeti mestece Belmont, ki leži za višinami.

Angleži so prišli na štiri sto korakov do sovražnih nasipov, tedaj pa se je vsula nanje svinčena toča tako, da so imeli izdatne izgube. Ko so pa osvojili utrdbe, ni bilo sovražnika nikjer, pač pa so padale nanje svinčenke z bližnjih gričev. Zopet so naskočili Angleži nasipe, a zopet ni bilo Burov, ki so se urno umeknili na Kafersko Kopje. Ko so napadli Angleži še te višine, so zapalili Buri municijo in oddirjali na urnih konjih. Angleži so sicer „zmagali“, toda izgubili so 26 častnikov in 258 mož, dočim je padlo na burski strani le 12 mož.

Med tem pa je dospelo več čet, tako da je imel Methuen nad 10.000 mož. Zato je sklenil po vsej ceni prekoračiti reko Modder in osvoboditi Kimberley. Ker je bila neznosna vročina, so korakali Angleži ponoči. Meneč, da je na Kaferskem Kopju zopet nasprotnik, so se ga izognili in so zadeli pri Gras Panu na sovražnika.

Buri so delali tako kot prejšnji dan. Ko se jim je sovražnik približal preblizu, so se umeknili v bližnje utrdbe in so streljali od tam nanj. In zopet so imeli Angleži desetkrat toliko mrtvecev kot Buri.

Methuen je sicer dosegel, da so se Buri umeknili čez reko Riet, toda zasedli so vse desno obrežje. Ker je bilo ravno deževje, sta bila reki kaj narastli, in voda je drla kot v hudournikih. Bregova sta tam obrastla z nizkim grmičjem, med katerim so večje skale. Zato so Buri kaj spretno napravili okope, da ni bilo videti ni glav od strelcev.

Lord Methuen je hotel napasti nasprotnika, toda ko so se angleški topničarji približali na 600 korakov burskim pozicijam, so se vsule burske svinčenke nanje, da so se morali umekniti. Vročina je bila neznosna, in vsled tega so bili vojaki vsi izmučeni in obnemogli.

Po dvanajsturnem vročem boju je pa uvidel Methuen, da je zaman vsaka žrtev, zato je odjenjal. Angleži pa so imeli 365 mrtvecev, 700 pa jih je obležalo ranjenih na bojišču.

Poveljnik Cronje je pustil le manjše čete ob bojišču, sam pa je zasedel in utrdil cesto, ki vodi od Modderja v Kimberley. Med tem pa so se približali lordu Methuenu Buri od več stranij, zato je potem, ko je dobil pomoči, prekoračil reko Modder. Na višinah ob farmi Magersfontain je slutil nasprotnika, in vse topništvo je začelo streljati tja, kjer so mislili, da je sovražnik. Toda zaman, Buri se niso pokazali.

Med tem je nastopila noč. Poveljnik ni pustil zakuriti, ker je hotel ponoči iznenaditi Bure, vedoč, da ti nimajo bajonetov.

Dasi je lil dež, kot bi se bil oblak utrgal, so korakali Angleži tiho po cesti, ki drži v Kimberley, da bi zagrabili sovražnika na levici. Kraj je tam grmovit, vendar so korakali Angleži urno in tiho. Kar poči strel, in koj nato se vsuje nanje

svinčena toča. Padla je tretjina vseh častnikov in 725 mož.

Ko se je zdanilo, so Angleži zopet bombardirali burske pozicije, toda Buri se niso nič odzvali. Ko je pa prišla pehota v bližino, so jo vedno zapodili nazaj.

Kar so napadli Buri na levem krilu Angleže ter jih pognali v beg. Lord Methuen se je moral umekniti.

Pri Magersfonteinu so izgubili Angleži polovico vseh častnikov in 1017 mož, a tudi Burov je obležalo 600 na bojišču.

Methuen je izgubil sploh toliko čet, da ni mogel niti misliti, da bi osvobodil Mafeking in Kimberley, ampak si je utrdil tabor. Posadke v obeh mestih pa so delale okope in kopale rove ter napravljale razne priprave, da bi se mogle braniti vztrajno tudi dalj časa.

Toda Buri niso hoteli pred angleške topove, ampak so mesto še ožje obkolili in bombardirali oklopne vlake, s katerimi so hoteli Angleži prodreti, kot bi se peljali na izprehod. Tudi streljali niso dolgo v mesti, zakaj Burom ni hudo le za človeško življenje, ampak varčujejo tudi s strelivom.

Dogodki na južnih bojiščih.

Izmed vseh angleških generalov se je godilo generalu Gatacreju najslabše, vzlasti ker je imel kaj malo čet. Buller je poslal kar največ v Durban, Gatacreju pa je pustil le 7500 mož. S temi sevé ni mogel izpolniti svoje naloge, da bi zagnal Bure črez Oranje in prekoračil oranjske meje, ampak

je moral biti zadovoljen, ako je mogel zadrževati nasprotnika, da ni mogel naprej. Poslal je torej generala Frencha z 2000 konjiki in nekaj pehote, da bi se polastil Naawporta. Buri so se res umeknili od tu proti Arundelu ter so razstrelili železniški most pri Rosmeadu.

Gatacre se je pomikal med tem proti Queenstownu ter je zadel na Bure, ki so bili zasedli vse prehode črez reko Oranje. Zagrabiti jih je hotel pri Stormbergu in jih iznenaditi ponoči. Zato je poslal nekaj konjice v Dordrecht, da bi zagrabila nasprotnika od strani in od zadaj. Sam pa je korakal ponoči proti Stormbergu, toda vodnik, ki je kazal Angležem pot, ni bil znan v kraju ali jih je pa zapeljal nalašč takó, da so zašli več ur daleč. Ko se je pa zdanilo, se je vsula z nekega griča, o katerem je mislil Gatacre, da ni še zaseden, svinčena toča v angleške vrste, da so se obrnile v divjem begu po poti, od koder so prišle. Angleži so bili zašli v past, katero so jim bili nastavili zviti Buri, ki so zajeli 670 mož in tri topove, sami pa niso zgubili nobenega moža.

Te izgube so oslabile Gatacreja, da je moral mirovati delj časa. Angleži pa so pokazali, da niso dovolj junaški, odločni in vztrajni in da se znajo bojevati le z neolikanimi narodi, katere streljajo kot zveri.

Boji ob Ladysmithu in Pietermaritzburgu.

Ko so čuli Buri, da so se izkrcale v Durbanu že prve čete, ki bi imele pomagati angleški posadki v Ladysmithu, so skušali na vso moč, da

bi osvojili mesto, predno dobé Angleži pomoči. Zato so bombardirali mesto neprestano tri dni, da je začelo goreti na več krajih, in so se bližali bolj in bolj utrdbam.

Angleži so večkrat poskušali, da bi predrli burske pozicije, toda Buri so jih vedno zapodili nazaj. Joubert je pozval torej angleškega generala Whiteja, ki je poveljeval posadko, naj se poda. Toda ta je odklonil ponudbo, in Buri so nadaljevali obleganje; Joubert je dovolil, da smejo ženske in otroci zapustiti mesto ter je pustil le nekaj tisoč mož, sam pa je šel z ostalimi četami, da bi pomagal na jugu.

Buri so takoj, ko so začeli oblegati Ladysmith, zasedli vse prehode črez reko Tugelo pri mestu Colenso, da bi mogli tako v severne pokrajine. Joubert pa ni bil zadovoljen s tem, ampak se je hotel polastiti tudi Pietermaritzburga, ki je bilo za Angleže kaj važna postaja. Pozneje je opustil to misel in zbral svoje čete zopet na drugi strani Tugele.

Bitka pri mestu Colenso.

Angleži so zbirali čete, ki so prišle iz Kapskega mesta, v Pietermaritzburgu, da bi osvobodili Ladysmith. Vrhovno poveljništvo črez armado, ki je imela nekaj nad 20.000 mož, je prevzel sam general Buller, ki se je utaboril pri mestecu Chieveleyu. S pomočjo heliografa se je vse domenil z generalom Whitejem, da sta delala združno, sosebno pa še, ker nasprotniki niso poznali še teh aparatov.

Heliograf je namreč priprava, s katero se morejo dajati s pomočjo solnčnih žarkov v veliko daljavo razna znamenja kot z brzojavom, in tako se lahko pomenijo poveljniki, če je tudi sovražnik med njimi.

General Buller se je obotavljal, posebno ker ni vedel, kako močen je nasprotnik. Buri pa so ta čas porabili kaj pridno.

Reka Tugela, ki je bila tedaj jako narasla in deroča, ima pri mestu Colenso mnogo ovinkov in se zavije proti severu. V okljuku se vzdiguje kakih 500 *m* visok grič, na kojem je mala trdnjavica ali fort Wylie, od tu pa se širijo proti zahodu male višine. Črez Tugelo sta bila pri mestu Colenso dva mostova, katera so pa Buri razstrelili. Vendar pa se pride tam lahko črez vodo, ker je več brodov.

Tu so se torej utaborili Buri, ker so menili, da bodo Angleži tam najprej poskušali prodreti na drugo stran. Nasuli so okope, napravili pregraje iz žice in jih zakrili z vejevjem.

General Buller je hotel naskočiti burske pozicije in zato je začel streljati iz topov na okope, da bi izvabil iz sovražnika, kje ima glavne moči. Buri so pa bili zviti in so hoteli Bullerja premotiti, kot nekaj dni prej generala Methuena.

Angleži, katere je poveljeval Hart, so hoteli črez potok Bridle Drift, da bi nadlegovali sovražnika, dokler bi glavne moči ne prekoračile Tugele. Toda zašli so med dvojen ogenj in so se morali umekniti, izgubivši večino vojakov.

Brigada, kateri je bil poveljnik Hildyard, bi se bila morala pomikati ob železnici, da bi tam poskusila predreti. Toda Buri so bili zasedli kolodvor in Colenso, in le z velikimi izgubami so

dobili Angleži postajo. Na topništvo pa, ki se je približalo na 600 korakov burskim okopom, katerih ni videlo, se je vsula toča svinčenk, in kmalu so popadali vsi konji in mnogo moštva. Zaman so se trudili Angleži, da bi rešili topove in pustiti so morali vse na bojišču.

Ko je hotel general Hildyard pomagati, je rešil sicer en top, toda sovražniki so bili že čez reko ter so zajeli 11 topov in en bataljon pehote.

Angleški general Buller je uvidel, da rine z glavo v steno, zato se je umaknil. Pri tem pa je zašel v sovražne pozicije ob hribu Inhlawe ter je imel zopet velike zgube.

Angleži so izgubili v tej bitki 1197 mož, med njimi 66 častnikov. Te izgube so bile tem hujše, ker je padlo Burov le 36, 70 pa je bilo ranjenih.

Buri pa so tu pokazali svojo izurjenost in junaštvo, ker so hranili človeško življenje in tudi streljivo ter vporabili svoje okope kaj spretno.

Boji ob reki Tugeli.

Buri so sicer zmagali pri Colensu in Magersfonteinu, vendar so imeli premalo moči, da bi bili mogli zasledovati nasprotnika. Angleški armadi se je kaj malo poznalo, ko je izgubil Buller 3000 mož, zato je bilo pričakovati, da se sreča obrne na njihovo stran. Poleg tega pa so Angleži neprestano oboroževali nove čete, dasi so imeli že itak več moči kot Buri. Pozvali so zadnje rezerve od doma, in vrhovni afrikanski poveljnik je dobil pooblastilo, da sme razpolagati z lokalnimi četami, kakor hoče.

Tudi se je oglasilo več prostovoljcev, ki so hoteli v boj za krivično stvar. Vrhovno poveljništvo armade je prevzel lord Roberts, znameniti vojskovodja, ki se je bojeval tako slavno v Indiji in v Sudanu. Angleži so sploh napeli zadnje moči, da bi premagali junaškega, vztrajnega sovražnika.

Da bi dobili ljudi, ki bi bili Burom kos, so zbrali v Afriki več polkov prostovoljcev. Vsak mož se je moral zavezati, da hoče služiti vsaj, dokler ne jenja vojska, in zato dobi razun obleke in hrane še pet do deset kron na dan. Ako je bil kje v službi, je dobival plačo kot prej, in skrbeli so mu za ženo in otroke. Tako je upala vlada, da se oglasi kaj mnogo bojevnikov. Tudi iz kolonij, iz Avstralije, Indije, s Ceylona in iz Kanade so pobrali vojaštvo. Nedostajalo jim je konj, ker jim je polovica poginila za boleznijo pink-eye, ki vsako leto pobere več živali. Zato so nakupili konj po Ameriki, Ogrskem in vzlasti po Argentiniji. Argentinski konji so kaj trdni in vztrajni, ker živé poleti in pozimi pod milim nebom.

Vse te velikanske priprave, s katerimi je hotela uničiti Anglija nasprotnika, so kazale, da bode zapustila Transvaalce bojna sreča. Ko bi bili takoj po bitki pri Colensu zbrali vse čete in napadli generala Bullerja, predno je imel v redu svojo armado, bi bili Angleže popolnoma uničili. Toda Buri niso porabili ugodne prilike in so mirovali skoro mesec dni. Zdaj pa zdaj so nekoliko bombardirali angleške utrdbe ob Ladysmithu, sicer pa so mirno čakali, da bi izstradali mesto. Posadka pa je imela dovolj živil in vedoč, da je general Buller v bližini, je upala, da jo reši iz kočljivega položaja. Le burska poveljnika Heidelberg in Harrysmith sta hotela iznenaditi nasprotnika na Wagon-

Hillu, in zato je odkorakal Heidelberg ponoči po soteski ob Wagon-Hillu. Ker je kraj porasel z gostim grmovjem, se mu je res posrečilo, da je presenetil zaspane Angleže, in ker je med tem dospel tudi že Harrysmith, sta zajela večjo nasprotnikovo četo, ki je imela stražiti taborišče.

Zaman so poskušali Angleži, da bi zopet osvojili grič. Šele ko so dobili zdatno pomoč, so se Buri zopet umeknili. Ker je bil White v silni stiski, je signaliziral s heliografom generalu Bullerju za pomoč. Buller je hitel urno proti Tugeli in je streljal s topovi na burske okope, potem pa se je vrnil nazaj v tabor.

Angleže so bile že izučile bridke izgube, da niso več divjali meni nič tebi nič v ogenj, in prevdarili so položaj dobro, predno so zagrabili sovražnika. Izprevideli so, da zaman butajo v burske pozicije in prinesó vselej krvave butice nazaj, zató so hoteli prijeti nasprotnika od strani, da bi si napravili pot do Ladysmitha. Angleški poveljnik Buller je hotel napasti najprej mestece Springfield, ki leži kakih šest ur od mesteca Frère in deset ur od Estcourta. V zadnjih dveh krajih je zbral kar največ čet in mnogo streliva in živeža takó, da je imel na razpolago več kot 30.000 mož in 48 topov.

Ker je Springfield daleč od drugih mest in je pokrajina malo obljudena, so morali vzeti Angleži mnogo provijanta s seboj. Napravili so torej, kar je bilo najdelj mogoče, provizorično železnico. Tudi so imeli nad 5000 voz in mnogo tovorne živine.

Med tem pa je skušala dognati konjica, kje imajo Buri svoje čete, kar jim je pa nasprotnik vedno zabranil. Zato pa je moral Buller šele z bojevanjem izvabiti, kje so njih pozicije.

Buri so takoj razvideli po velikih pripravah, da jih nameravajo Angleži zagrabiti in da je v nevarnosti njih desno krilo. Zato so imeli dovolj časa, da so se mogli dostojno pripraviti. Pokrajina je tam jako pripravna. Angleži so mogli čez Tugelo, ki je bila jako narasla in je drla bolj in bolj, le na treh mestih, od katerih drže pota v Springfield. Višine ob reki so strme, in ceste vodijo med visokimi griči. Važna sta vzlasti Spionkop in Brak-Fontein.

Ker so sporočile konjiške patrulje, da so Buri zapustili Springfield, so hiteli Angleži proti gorenji Tugeli; pustili so le eno brigado in dve bateriji, da bi zadržale sovražnika.

Buri so se bili umeknili med tem s pokrajin ob južnem bregu Tugele. Zato so bili Angleži v skrbeh, ker so menili, da jim je napravil nasprotnik zopet kako past.

Angleške čete so veliko trpele, ker so pota že itak slaba, poleg tega pa je še lil dež, da so bila tla razmočena. Tudi je mnogo manjših potokov, čez katere ni mostov in katere so morali prekoračiti, dasi je bila voda narasla. Železnica jim tudi ni pomagala mnogo, ker so se železni tiri kmalu pogreznili v mehko prst, posebno ker je bila slabo napravljena. Vojaki so morali zato često h kolesom, da so porinili težke topove in municijske vozove iz debelega blata. Vsi zmučeni in premočeni so dospeli Angleži do Springfielda.

General Buller se je utaboril z večjim delom armade ob Potgeiterjevem Poortu. Pač je uvidel takoj, da sovražnika ne more iznenaditi, zato je menil zopet prekoračiti Tugelo, da bi zgrabil nasprotnika. Med tem pa bi prijel general Warren Bure od strani in se pretolkel do Ladysmitha.

Prehodi čez reko Tugelo so tam kaj nevarni. Tujec, ki tam potuje, reke sploh ne zapazi, dokler ne pride do obrežja. Bregovi so namreč često

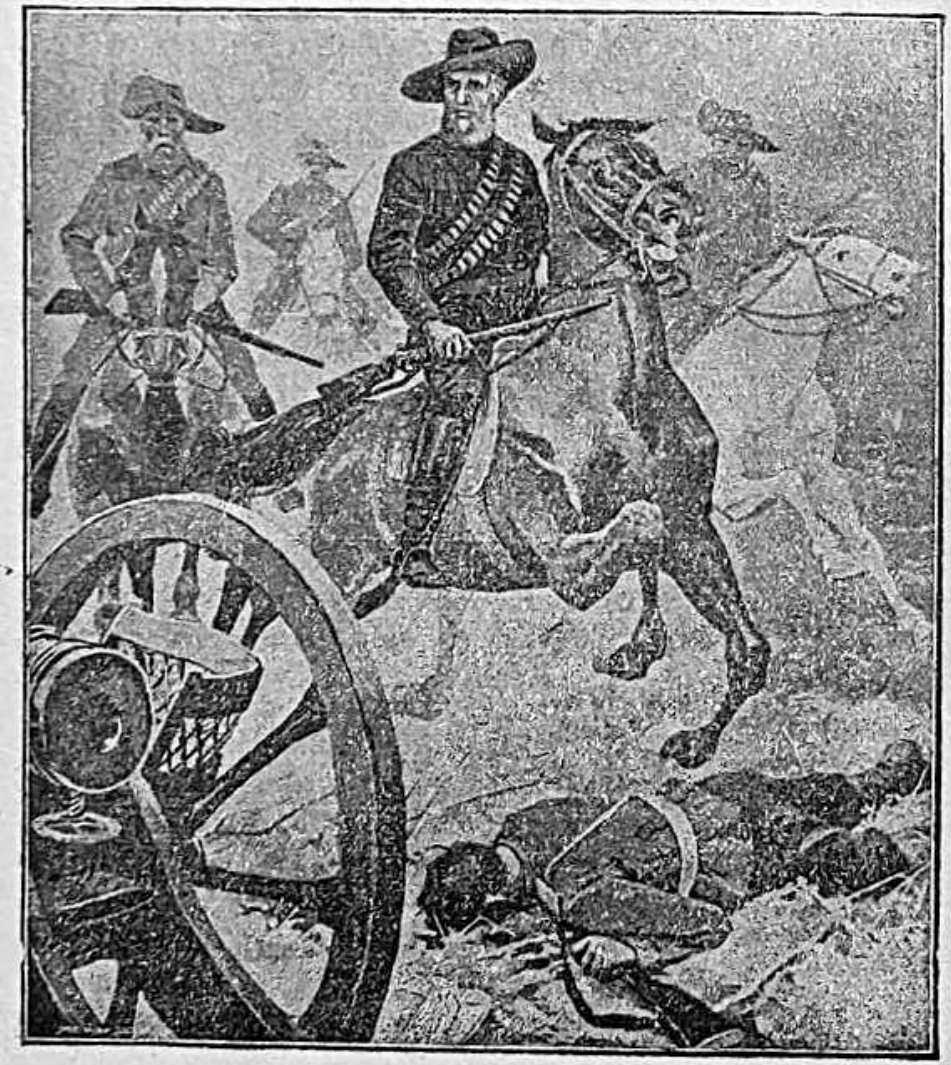

višji kot drugi svet, da se ti zdé kot nekaki nasipi. Kadar voda jako naraste, nanese nanje še peska in blata, da so vedno višji. Meneč, da je

pred tabo grič, se kar prestrašiš, ko prideš na vrh. Globoko pod tabo kot v strmem brezdnu divja Tugela in podi dereče valove.

Domačini vedó, kako globoka je voda, po velikih skalah, ki leže v strugi. Brod pozna malokdo, ker je voda vedno umazana in blatna. Gorjé mu, kdor si upa v vodo, ako ne pozna dobro poti, zakaj deroči valovi mu odnesó voz in konje.

Tukaj je torej hotel Buller čez Tugelo. Zanašal se je pač, da imajo Buri malo močij.

Srečno so dospele tri brigade čez naraslo reko in so se utrdile na gričih Onetreehill. Tudi Warren je prekoračil vodo, dasi so mu skušale ubraniti prehod manjše burske čete.

Buller je vedno upal, da iznenadi Bure. Toda iznenadil je sovražnik njega, in angleški poveljnik je uvidel, da je nasprotnik tu še močnejši, kot je bil pri mestu Colenso. Buri so obkolili v velikem loku okljuk, ki ga dela tam Tugela. Utrdili so tudi Spion-kop in griče ob njem, da Angleži niso mogli napasti Burov od strani.

Kaj iznenadilo je Angleže tudi, da je posedel nasprotnik hrib Arnos ter zaprl tako pot do Ladysmitha. Skušali so sicer na več straneh sovražnika izvabiti iz pozicij, toda zaman. Buri so se vedno vrnili za svoje okope.

Zato je sklenil Buller, da zbere še več čet na severnem obrežju in da se polasti višav brakfointeinskih. Menil je tako, da bode pazil sovražnik le tam, sam pa bode z levim krilom lahko prodrl naprej. Toda načrt se mu je ponesrečil, zakaj sovražnik je bil povsod dovolj močan.

General Warren se je hotel polastiti soteske med Spion-kopom in Bastion-Hillom, da bi tako

osamil desno bursko krilo od Spion-kopa. Toda tudi to se ni sponeslo.

Buller je izpoznal, da se mora na vsak način polastiti Spion-kopa. zato je poslal jedno brigado pod poveljništvom Harta, da bi pomagala Warrenu. Vnel se je vroč boj, ki je trajal štiri dni. Warren je naskočil sovražne okope, toda dasi ga je Hart kaj dobro podpiral, so osvojili Angleži šele zvečer, ko jim je prihitel na pomoč še lord Dundonald, prve višine na Spion-kopu. Imeli so velike izgube in niso vedeli, ali naj poskušajo naprej ali naj se vrnejo čez Tugelo. Buller se je s težkim srcem odločil, da napade ponoči Spion-kop.

Že poprejšnje dni se mu je posrečilo, da je prišel general Warren v neko sotesko, odkoder je upal, da osvoji grič, ki drži do Spion-kopa. Res so se priplazili Angleži ponoči prav do burskih nasipov ter so iznenadili tamošnjo posadko. Angleške čete, ki so čakale na ravani, so začule proti jutru živahno streljanje in vpitje svojih tovarišev.

Angleži so vzeli burske pozicije ter so izgubili le deset mož. Hoteli so si takoj napraviti okope, toda zemlja je tam kaj skalna, tako da so si le za silo napravili iz kamenja nasipe.

Ko se je pa zdanilo, so uvideli, kako so prišli z dežja pod kap. Grič, katerega so bili osvojili, je ločila še globoka soteska od Spion-kopa, ki je tudi mnogo višji, kot so bile angleške pozicije. Na vrhu Spion-kopa in tudi na obronkih pa so bili burski okopi.

Angleži so takoj izpoznali, da je nemogoče vzeti to naravno trdnjavo, vendar pa so ostali na griču, da bi sovražnika zadržali toliko, da bi mogle njihove druge čete naprej. Poskusili so tudi, da bi osvojili Spionkop, toda Buri so streljali tako izvrstno, dasi jih je bilo le 250, da so izgubili An-

gleži 300 mož in so se morali umakniti. Med tem je prekoračil Hart s svojo brigado reko in je bil že osvojil vrhunec Spionkopa. Tedaj pa so dobili Buri z desnega krila svoj veliki top in so urno pomeli s hriba sovražnika.

Buri so hoteli porabiti ugodno priliko, zato so streljali kar najbolj na Woodgatejevo brigado, ki se je bila že kaj zmanjšala. In zopet so izgubili Angleži mnogo mož, ter je padel tudi general Woodgate. Dasi so bili Angleži tu kaj pogumni in hladnokrvni, je uvidel polkovnik Thorneycroft, ki je prevzel poveljništvo, da so zaman vse žrtve, in zato se je ponoči umeknil v ravnino.

General Buller je izpoznal sam, da se zaletava z glavo v steno, ter se je vrnil čez Tugelo.

Angleži so imeli v teh bitkah ogromne izgube. Samo zadnje tri dni je padlo 1756 mož in 104 častniki, prej pa so izgubili tudi že do 600 mož. Na burski strani pa je obležalo le 35 mrtvecev in približno 80 ranjencev, ker so streljali Angleži kaj slabo.

Dasi se generalu Bullerju ni posrečilo, da bi bil mogel premagati Bure na desnem krilu, vendar ni obupal. Česar ni dosegel na enem koncu, je mislil, da napravi na drugem. Poslal je torej generala Warrena z eno divizijo proti Onetreehillu, da bi napadal sovražnika ob Val-Krantzu in ga vznemirjal. Med tem pa naj bi prekoračila jedna divizija reko in ga zagrabila od vzhoda. Ako bi se mu to posrečilo, je upal Buller, da potisne Bure od Ladysmitha na Zmajevo gorovje.

Med tem pa je konjica neprestano poskušala priti črez reko, da bi mislil sovražnik, da hočejo prekoračiti Angleži Tugelo na zahodu. Topništvo

pa je streljalo z Alice-Kopa na burske okope severno od Tugele.

Warren ni mogel izpolniti svoje naloge, ker je prišla druga divizija prepozno. Buri so streljali izvrstno, kot po navadi, in po kratki praski, ki je trajala le eno uro, so se morali Angleži umekniti nazaj v Onetreehill.

Več sreče je imela brigada, katero je poveljeval Littelton. Urno so naredili most na čolnih in prekoračili Tugelo. Vzhodno od Val-Krantza je zadela brigada na nasprotnika in ga potisnila nazaj. Buri so poskušali drugi dan, da bi si osvojili zopet prejšnje pozicije, toda Angleži so že dobili pomoči ter pognali zopet nasprotnika.

Vendar pa jim ta zmaga ni koristila mnogo, zakaj ko so hoteli proti severu, da bi obkolili Bure, so zadeli na močne posadke ob Krantz-Kloofu in na Arnotu. Buller je razvidel zopet, da ne pride do Ladysmitha, ter se je že drugič vrnil črez Tugelo. Bal se je tudi, da ne bi mogel nazaj, zakaj burske čete so korakale proti Angležem na vzhodu in na zahodu ter so prišle tudi črez reko.

Buller je šel z vso armado v prejšnja taborišča ter je pustil pri Springfieldu le poveljnika Dundonalda.

Tako so Angleži sicer mnogo izgubili ob Tugeli, dosegli pa vendar niso ničesar.

Dogodki na južnih in zahodnih bojiščih v isti dobi.

Med tem, ko so se ob Tugeli kaj vneto kresali in tepli, je bilo na južnih in zahodnih bojiščih bolj mirno ter se ni dogodilo nič posebnega.

Na jugu sta se bojevala generala Gatacre in French vedno ločena. Gatacre je mislil potem, ko so ga natepli pri Stormbergu, popraviti svojo nezgodo in osvojiti Molteno in Dordrecht, kar se mu je tudi posrečilo. Med tem pa so dobili Buri pomoči, in sovražnika sta se pretepala in ruvala, kdo bode obdržal omenjena kraja.

General French je nameraval posesti Colesberg, da bi prišel od tu v oranjsko državo. Utaboril se je v Arundlu, katerega so zapustili Buri ter se umeknili proti Rensburgu.

Ker so bili Buri premočni, jih je hotel zagrabiti od strani in od zadaj. Pustil je torej nekaj čet pri Rensburgu, sam pa je šel proti zahodu in je zasedel Coles-Kop, kakih 500 *m* visok hrib zahodno od Colesberga. S težavo so spravili Angleži dva topova na hrib ter so začeli bombardirati bursko taborišče. Burska artilerija se je le težko branila Angležev, vzlasti ker so bili mnogo višje.

General French je hotel iti okrog Colesberga in zagrabiti Bure na severu ter jim prestriči pot nazaj. Toda nasprotnik je bil zasedel cesto, ki drži v Acheertangs, in je bil tudi že na severu ob Bastards-Neku. Zato se je umeknil French nazaj h Colesbergu.

Zbral je vse moči in je napravil okope vzlasti na strmem Coles-Kopu. Da bi ložje pripravili municijo in topove na hrib, so napravili Angleži malo železnico na žico, po kateri so spravili vse stvari na vrh.

Buri so zbirali svoje čete v polkrogu okrog Frenchovega taborišča, in bati se je bilo, da prestrižejo Angležem pot v Rensburg in Naawpoort. Nevarnost je bila tudi, da ne napadejo Afrikanderji Naawpoorta, kjer so bila Frenchova skladišča. Buri,

ki so se bili umeknili že proti Acheertangsu, so se zbirali zopet ob Colesbergu ter so zasedli vse važnejše pozicije.

French je poslal torej polkovnika Watsona proti severozahodu, da bi varoval levo krilo. Tu so pač pokazali Angleži, kako slabo se znajo bojevati. Na najvišjem griču je pustil polkovnik, da so vojaki zložili puške in počivali, sam pa se je pomenkoval s častniki, kako bi razdelili stotnije. Ker so čuli, da je nekaj šumelo v bližnjem grmovju, je velel, naj preiščejo, kaj je. Tedaj pa so zagrmele burske puške in od treh strani so se vsule na Angleže smrtonosne svinčenke. Watson in njegov adjutant in dva stotnika so padli smrtno zadeti, drugi pa so se morali podati Burom, ker jih je bil sovražnik popolnoma obkolil.

Ko so začule druge tri stotnije, ki so bile še zadaj, da streljajo Buri, so se obrnile v divjem begu, in nihče se ni ganil, da bi bil pomagal častnikom.

General French je urno hitel, da bi rešil svoje čete. Vendar so Buri odvedli ujetnike, on pa se je moral umekniti na Coles-Kop. Branil se je sicer ves mesec prosinec, ker pa je bila nevarnost, da ga nasprotniki popolnoma ne obkolijo, se je vrnil do Rensburga.

Med tem pa je bil imenovan že nov vrhovni poveljnik, ki je preosnoval bojni načrt. Na južnih bojiščih naj bi Angleži držali nasprotnika kar najbolj, da bi ga premogli tem ložje na zahodu.

Na zahodnih bojiščih je lord Methuen brezposelno počival in miroval, in poldrugi mesec ni

bilo nobene resnejše praske. Buri so imeli glavne moči ob Magersfonteinu tja do Jacobsdala.

Po novem bojnem načrtu se je začel gibati tudi general Methuen in je najprvo prepodil razne burske čete s pokrajine med rekama Oranje in Riet. Pojavile pa so se večje nasprotnikove moči ob dolenjem Vaalu, vzlasti ker je bila nastala vstaja med Afrikanderji. Sovražnik je nameraval prestriči Angležem pot nazaj, zato je poslal Methuen generala Macdonalda, da bi prepodil nasprotnika, toda ta ni opravil ničesar.

Med tem pa sta trpeli mnogo posadki v Kimberleyu in Mafekingu. V poslednjem mestu so razsajale razne nalezljive bolezni, ker so Buri osvojili vodovod in so morali prebivalci piti kalno rečnico.

Meseca prosinca je poskusil polkovnik Plumer, da bi bil prodrl iz mesta, toda Buri so poslali Angleže s krvavimi glavami nazaj.

Burski poveljnik Cronje se poda Angležem.

Angleži so uvideli, da se Buri ne dado kar tako ugnati v kozji rog, zato so poslali kar največ vojaštva v južno Afriko. V začetku svečana je bilo na bojiščih že 180.000 mož, 36 velikih topov za obleganje, 28 mornaričnih topov, 36 havbic in 288 manjših topov.

Na bojišču sta med tem mirovala oba sovražnika. Angleži so se morali odpočiti od hudih batin, katere so jim bili nametali nasprotniki, Buri pa tudi niso hoteli iz trdnih okopov.

Ko so Buri že tretjič zapodili Bullerja čez Tugelo, je ta še vedno poskušal, da bi prišel do Ladysmitha. Zasedel je zopet nekaj gričev ob Tugeli, vzlasti jako važni Hlangvane, odkoder so streljali Angleži lahko s topovi vrste Burov ob Colensu.

Buri pa so opustili obleganje Ladysmitha ter so se združili pod Cronjejem v državi Oranje. Ker so imeli dobro letino, so bili izvrstno preskrbljeni z živili. Manjkalo jim tudi ni streljiva in orožja, niti drugega dragocenega materijala.

Med tem je zapustil večji del Joubertove armade Natal, da bi pomagal generalu Cronjeju. Le manjši oddelki so zasedli močne utrdbe na Zmajevskih gorah. Tudi general Delaray se je združil s Cronjejem.

Angleži pa so neprestano korakali proti Burom in so obkolili Cronjeja od treh strani. Sicer ni bilo čuda, da se je moral umekniti Robertsu, ker je imel le 10.000 mož, Angleži pa več kot petkrat toliko.

Cronjejev položaj ob reki Modder je bil res obupen, vendar se ni hotel podati, ker je upal, da dobi pomoči. Bursko junaštvo je občudoval ves svet, da, še Angleži so priznavali, da so Buri vzorni vojaki, in da sta njih pogum ter njih vztrajnost vredni čislanja.

Videč, da je Cronjejeva armada v nevarnosti, ji je hitel general Dewet na pomoč in je zagrabil Robertsove čete med Petrusburgom in Paardebergom. Tudi Delaray je korakal od Koffyfonteina proti Angležem ob Modder-Riverju.

Buller se je moral med tem vnovič umakniti črez reko, zakaj Buri so streljali z Globlers-Kloofa tako grozovito, da so izgubili nasprotniki zopet mnogo mož. Ranjen je bil tudi general Wynne,

kateri je bil stopil na mesto generala Woodgateja, ki je bil ustreljen na Spionkopu.

Angleži so Cronjeju dovolili, da smejo oditi iz tabora ženske in otroci, ter mu ponudili tudi zdravnikov in zdravil. Toda Cronje je ponudbo na kratko zavrnil, češ, da se ne poda. Angleži so nato zažgali bursko taborišče z granatami, da so bili Buri navezani le na šotore v strugi reke Modder.

Joubert je hitel na vso moč, da bi pomagal Cronjeju, pred Ladysmithom je pustil le manjše čete, da bi zadrževale Bullerja.

Toda bila je že vsaka pomoč prepozna. Cronje se je moral podati na milost ali nemilost nasprotniku na dan obletnice, ko so Buri prvikrat zavrnili angleško pohlepnost ob Majuba-Hillu.

Boj je bil strahovit, in z občudovanjem je zrl ves svet na neustrašne burske junake, katerim so celo njih angleški sovražniki priznavali tak heroizem, kakršnemu je v zgodovini le malo primer.

Angleška armada, ki je štela nad 40.000 mož, je oklenila Bure tako, da se sploh niso mogli geniti, in koncetrirano streljanje je imelo v Cronjejevem taboru strašen učinek, in kmalu je gorelo na več straneh. A Cronje se je branil in na angleške pozive, naj se uda, niti odgovoril ni.

Buri so upali, da jim prideta na pomoč general Dewet od Bloemfonteina in general Delaray od Koffyfonteina. Vendar je bil up zaman, in Cronje se je moral podati.

Bil je krasen dan, ko so Buri razobesili belo zastavo. Angleži so jo pozdravili z burnimi cheerklici. Kmalu nato je došlo na Robertsa pismo, v katerem je Cronje naznanil svojo kapitulacijo. Ta je poslal generala Pretymana, da privede burskega poveljnika.

Svežega, solnčnega jutra je prijahala črez planjavo majhna četa. Lord Roberts je stopil pred priprosti voz, na katerem spi, ter je ukazal, da stopi v vrsto oddelek Seaforthskih Highlandcev. Jezdeci so se približali, in na desnici generala Pretymana je bilo videti starejšega moža, jako temne polti in meliranih kodrov. Ta jezdec je bil Cronje.

Cronje je majhne postave. Obličje mu krasi nacijonalna burska brada. Na obrazu se mu izraža dobrotljivost in zadovoljnost. Cronje je tip človeka, ki plačuje svoje dolgove in gre navadno pred polnočjo spat. Ob bitki pri reki Modder se je ob najhujšem boju izprehajal smehljaje po dvoru hotela Mond Modder ter rekel z divjim pogledom: „Pomilujem, da so Angleži mojega poslovodjo med delom premotili!“ Zatem se je pripognil h kokoši, katera je valila na gnezdu, in je vzel jajce izpod nje ter ga izpil. Potem je šel zopet k vojakom ter jih je vzpodbujal k neustrašenosti in junaštvu.

Cronjev karakter je utrjen v vsakem oziru. Popolnoma neustrašen mož je in cinik ter ima dokaj humorja. Cronje je živ, zvit, flegmatičen, poln domačih čednostij in dobrotljiv. Kadar je odšel iz tabora, ni nihče zvedel o tem, dokler ni prišel nazaj.

General Pretyman je predstavil ujetega poveljnika, in ta je salutiral. Tudi Roberts je salutiral, in vsi jezdeci so stopili s konj. Potem je pristopil Roberts h Cronjeju ter mu dal roko, rekoč: „Gospod, pogumno ste se branili!“ Cronje pa je odvrnil: „Žal mi je, da se vam nismo nikakor mogli še dalje ustavljati.“

Potem je povabil Roberts ujetnika, katerega je spremljal njegov tajnik Keyzer, na zajutrek, katerega se je udeležil ves štab. Cronje je bil kaj miren, zamišljen in je govoril jako malo.

Cronjejeva kapitulacija je bila hud udarec za Bure, ker so izgubili skoro 4000 mož. Po vsem svetu so obžalovali človekoljubi afrikanske junake, in vsi listi so zahtevali, da naj zabrani Evropa surovo zatiranje Burov.

Buri pa vendar niso obupali. Značilno za silni ponos teh krepostnih naseljencev je, da se je burski general Ferreiras sam usmrtil, zato ker se je moral med vsemi vodji prvi umekniti Angležem. Ferreiras je moral odjenjati pred Kimberleyem, zato je bil prišel Cronje v toliko stisko. Iz sramote in žalosti se je Ferreiras ustrelil.

Angleže pa je stala ta zmaga tudi mnogo, zakaj izgubili so 77 častnikov in 1185 mož. Cronje se je branil tako dolgo, dasi je imel le nekaj nad 3000 vojakov, Angleži pa skoro 50.000, in Bog vé, ali bi se bil podal, ko bi mu ne bili razstrelili nasprotniki municije.

Iz Bloemfonteina se je umeknila oranjska vlada v Winburg, ki je močno utrjen. Tudi je zasedel Joubert prelaze v Zmajevih gorah. Združil je svoje čete med Osfonteinom in Abrahamsfarmom. Predsednik Steyn je živo navduševal burske vojake, naj ne pozabijo bitke ob Majubi.

V Kaplandiji so Buri med tem še vedno nadlegovali generala Gatacreja in so ga zapodili pri Rooikopu.

Ob Modder-Riverju pa so se utrdili ter naredili ondi silne nasipe. Angleži so mnogo trpeli vsled vremena, ker se je nad njimi večkrat oblak utrgal, in je bilo taborišče pravo močvirje. K temu pa se je pridružil še smrad iz nekdanjega Cronjejevega tabora, ker je ležalo tam več sto mrtvih

konj, ki so okuževali zrak. Poleg tega jim je nedostajalo tudi živil, da je dobivalo vojaštvo le polovico navadne hrane.

Ker so imeli Buri pri Osfonteinu tako močne pozicije, se Roberts, ki je bil odposlal 10.000 mož proti Mafekingu, ni upal zgrabiti nasprotnika. Zato je napravil general French s svojim konjeništvom okoli hribov, na katerih so bili Buri, velik ovinek ter jih je zagrabil od zadaj. Buri so se vsled tega umaknili. Vodila sta jih generala Dewet in Delaray.

Večji oddelek angleške konjice je vdrl tudi preko transwaalske meje pri Melmothu in je dospel po malih praskah do Katasahilla. Angleži so hoteli zapreti cesto v Johannesburg.

Hujše pa se je godilo Angležem ob Mafekingu. Sovražnik je bil osvojil vse zunanje utrdbe, in mesto je bilo v silni stiski. Med prebivalstvom so divjale bolezni, in vladala je huda lakota, da so jedli meščani še — pasje meso.

Pri Drietfonteinu so Buri Angleže sila iznenadili. Angleži so namreč mislili, da je okolica prazna sovražnika, a nasprotnik jih je nenadoma zgrabil ter jim vzlasti s svojim izvrstnim topničarstvom prizadel hude izgube. Parkrat so zašli Angleži celo med dva ognja. Buri so zavrnili opetovano poskuse sovražnikov, da bi jih prijeli konjiki in pehota na konjih od zadaj. Streljali so s čudovito gotovostjo, končno pa so se umaknili v popolnem redu.

Angleži so bili slabo imformirani. Buri so se iz njih naravnost norčevali ter jih varali s heliogrami, da so se približali hribu, kjer so bile burske čete.

Tudi v Natalu so imeli Angleži smolo. Zagrabili so Bure pri Pommeryju, a so se morali umakniti.

V Kaplandiji pa se je širila vstaja od dne do dne. Pri Britstownu so zapodili vstajniki Angleže ter zasedli Priesko.

Med tem pa je bil zbral angleški general French svoje čete pred Bloemfonteinom. Zasedel je dva hriba, ki dominirata nad mestom, ter se je polastil kolodvora ter ujel več odličnih Burov, med njimi tudi brata predsednika Steyna. A tudi maršal Roberts je hitel za Frenchom, da bi se združil ž njim. Buri so se utaborili ob Reki Modder, misleč, da pojdejo Angleži ondi, toda French se je izognil in je dospel tako skoro brez bojev do Bloemfonteina.

Po vsem svetu pa so se oglašali blagi, človekoljubni možje, naj se deluje nato, da se konča krvavi boj, ki je prinesel Angležem tako malo časti, a toliko ogromnih žrtev, Burom pa simpatije vseh kulturnih narodov na svetu in nevenljivo slavo, a žal, tudi usodnih udarcev.

Buri se niso mogli braniti v Bloemfonteinu, zato so prepustili mesto Angležem. Ti so proglasili, da je predsednik Steyn odstavljen, ter da je prenehala samostojnost republičanske vlade. In na predsedniški palači je zaplapolala angleška zastava. Tudi kraj Boshof, ki leži nekako 50 *km* od Kimberleya, so osvojili Angleži. Ta kraj je bil zânje jako važen, ker leži na križišču železnice, ki vodi proti Kimberleyu, Hoopstadtu in Bloemfonteinu.

Buri bi bili radi sklenili mir. Ko so pa dobili brutalen odgovor in žaljive pogoje, so se navdali še hujšega sovraštva do pohlepnega nasprotnika. „Buri se bodo nehali boriti šele s smrtjo“, je brzojavil Krüger. „Naše čete se vračajo k prvi obrambeni progi na svoja tla. Vojna v Natalu je bila

srečna za nas dalje časa, kakor smo pričakovali. Angleži ne pridejo nikdar do Pretorije. Buri, predsednik Steyn, Joubert in jaz, kakor tudi vsi drugi, smo popolno zložni in med nami ni nobenega prepira. Bog nam pomagaj!“

Tako torej ni mislil noben Bur več na sramoten mir, ki bi pomel z zemlje neodvisnost Transvaala in republike Oranje.

Buri so se vedno umikali. Zapustili so tudi reko Oranje, ter jo je angleški general Gatacre prekoračil pri mestecu Bethulie ter zasedel kraj. Da bi zvezal pozicije generala Gatacreja, generala Clementa in Brabanta, je poslal maršal Roberts iz Bloemfonteina general-majorja Polecarewa po železnici proti jugu. Brez odpora je dospel do Bethanyja, ki leži nekako na tretjini pota od Bloemfonteina do Bethulie.

Buri pa so razstrelili mostove, ki vodijo čez reko Modder in preko rek Val in Vet.

Zanimivo je pismo, katero je poslal predsednik Steyn maršalu Robertsu, ki se je pritožil, da so Buri kazali Angležem belo zastavo, a potem vendar ustrelili na Angleže, ko so se jim približali. Steyn je na to očitanje odgovoril, da so izdajalsko streljali na Bure Angleži, ne pa narobe. Na očitanje Robertsa, da so našli Angleži v Cronjevem taborišču več eksplozivnih, po narodnem pravu prepovedanih krogel in tudi dum-dum krogel, je odgovoril Steyn, da je to resnica. Toda tistih prepovedanih krogel niso rabili Buri, ampak so jih pobrali in zaplenili — Angležem. Roberts se je prijel torej kar dvakrat za nos.

Buri so generala Gatacreja kot po navadi tudi pri Bethulie popolnoma potolkli. Tudi pri Aliwalnorthu sta se zagrabila sovražnika. Pred Mafekingom pa so zapodili Buri angleškega poveljnika Plumerja, da se je moral umakniti do Gaberona. Buri niso zasledovali nasprotnika ter so naredili s tem veliko napako.

V Ladysmithu so divjale med tem hude bolezni, in vse bolnice so bile prenapolnjene. Bulier je napravil nov most čez Tugelo in zvezal tako mesto z Durbanom in Elandslaagtejem. General Joubert pa je med tem koncentriral svojo armado ob Kroonstadtu.

V Natalu so zasedli Buri močno Biggarske gore od Sundy Clangha do Veltha. Vzlasti so utrdili prelaze Van Reeneu, Tintwa in Oliviers Hock.

V Mafekingu je bila huda beda. Ljudje so se živili le s prepečencem in konjskim mesom. A tudi tega je nedostajalo, da so ga dobivali le belokožci še malo, črnci pa nekoliko koruzne moke. Mesto je bilo slično veliki krtini ter prenapolnjeno z bolniki in ranjenci. Buri pa so je grozno bombardirali in mu prizadeli mnogo škode na ljudeh in na poslopjih.

Videč, da imajo Angleži mnogo več moči, so začeli Buri na vseh koncih in krajih prijemati nasprotnika v takozvani mali vojski. Napadali so jih sedaj spredaj, sedaj zadaj, posamezno in v večjih četah. Bili so Angležem vedno za petami ter so se upali prav blizu.

Tudi vstaja na severu v Kaplandiji se je širila od dne do dne. Dvignili so se tudi takozvani Karrooški Buri, ki prebivajo ob reki Oranje južno do obrežnih krajev, ter kojih domovina obseza kakih 100.000 angleških kvadratnih milj.

General Pilcher, ki je bil zasedel mesto Ladybrand, ga je moral prepustiti burskemu poveljniku Olivieru. Ta je osvojil vso okolico Plattberga in

Modderporta. Angležem je bila torej zopet zaprta pot proti Cronstadtu. Ladybranda pa se je polastil zopet angleški general Crowther, in Olivier se je umaknil proti severu s 6000 možmi.

Huda nezgoda je pa zadela Bure, ker je umrl dne 11. sušca v Pretoriji general Joubert za neko želodčno boleznijo. Ves Transvaal je bil zaradi smrti junaškega vodje in pravičnega, poštenega moža v najgloblji žalosti. Kako izvrsten mož je bil Joubert, dokazujejo besede generala Whiteja, ki je dejal v Kapskem mestu: „Joubert je vojak in gentleman, junaški, spoštovanja vredni nasprotnik.“

Tako so izgubili Buri v kratkem dva svoja najboljša generala, namreč Jouberta in pa Cronjeja, kojega so poslali Angleži z ujeto armado na otok Sveta Helena, kjer je bil ujet nekdaj veliki Napoleon.

Ako bi bil imel Joubert močnejšo armado, bi bil Angleže že davno uničil, tako pa je moral sovražnike samo odbijati. Njegova smrt je bila za Bure prav tolikega pomena, kakor bi bili izgubili bitko, zakaj Joubert je bil izvrsten strateg, in najodličnejše vojaške kapacitete priznavajo, da po smrti Napoleonovi ni bilo vojskovodje, ki bi bil toliko prebrisan, nagel v ukrenitvah ter toli srečen v odbijanju sovražnika. Vendar pa imajo Buri še izvrstnih vojskovodij in prepričani so, da potolčejo Angleže. Krüger sam je dejal v Pretoriji: „Tako gotovo, kakor živi pravični Bog, bo zmagal Transvaal!“

Dogodki po smrti generala Jouberta.

Na bojiščih je kar nenadoma zavladala nekaka tihota. Buri so si hoteli odpomoči po hudih udarcih, ki so jih bili zadeli v zadnjem času tako

nenadno, Angležem pa je nedostajalo vsega, kar so rabili za vojsko. Roberts je moral povsem na novo organizirati tren, ker so mu ga bili pri reki Modder Buri skoro popolnoma vzeli. Na nove operacije sploh ni mogel misliti, dokler ne bi dobil dovolj konj in mul. Angleži so torej kupovali konje, kjer so le mogli, posebno na Ogrskem, od koder so jih poslali na več ladijah v Afriko.

Bure je zadel hud udarec z razsodbo bernskega razsodišča. Angleži so bili namreč mnogo let s Portugalci v prepiru zaradi železnice od Laurenzo-Marqueza do transvaalske meje. Bernsko razsodišče je odločilo, da je kriva Portugalska motenja angleške posesti, ter je obsodilo Portugalsko, da mora plačati Angliji 15,340.000 frankov. Anglija je bila koj pri volji, da vzame namesto te vsote luko Delagoa, odkoder drži železnica naravnost v Pretorijo, da bi tako lahko odrezala Burom vsak dovoz živil in bi prodrla s te strani najkrajšim potom v osrčje Transvaala. Buri so hoteli Portugalcem posoditi denar, da bi izplačali Angleže, toda portugalska vlada je odklonila ponudbo.

Ob Karree-Sidungu se je zopet vnel med Angleži in Buri vroč boj, v katerem so izgubili Angleži nad 200 mož.

Ob Mafekingu pa so dobili Buri med tem izdatne pomoči in so mesto silno bombardirali. Tudi pri Upingtonu, zahodno od Prieske na reki Oranje, se jih je bilo utaborilo 800, katere sta izkušala pregnati dva angleška oddelka.

Jako neugodno je bilo za Angleže, da je zbolel general White, ki je moral odpotovati na Angleško. Tudi sta se morala umakniti polkovnika Broadwood in Pilcher, ki sta se bila utaborila blizu bloemfonteinskega vodovoda, a so ju

tudi ondi bombardirale burske čete. Angleži so se pomaknili v strugo, kjer so pa bili skriti Buri. Vsa angleška vojska je zašla tako v past, kjer je bila ujeta. Buri so zajeli oddelek infanterije na konjih, dva bataljona pehote in šest topov.

General Colville je hitel, da bi rešil to četo, in je streljal na burske pozicije, a zaman.

Med tem, ko so imeli Angleži smolo na vzhodu in na severu od Bloemfonteina, so se približale burske čete blizu Paardeberga, tako, da so imeli obkoljeno mesto od treh strani. Polastile so se tudi vodovoda in ga razstrelile. Ker so imeli Angleži v mestu skoro 100.000 konj, so kmalu izpraznili vse vodnjake. Nastalo je hudo pomanjkanje vode, katere je v oranjski državi sploh malo.

Posadka v Mafekingu je Robertsa vedno nadlegovala, naj vendar že pošlje pomoči, zakaj v mestu vladajo bolezni in beda, toda vzeti je ni imel kje, ker so bili povsod Angležem tudi že Buri za petami.

Angleži so prosili portugalsko vlado, da bi jim dovolila, da smejo voziti vojne potrebščine in vojaštvo črez portugalsko ozemlje, kar so jim Portugalci tudi dovolili. Vsled tega so zagnali vzlasti francoski časniki grozen krik, naj se diplomatično prepove, da bi hodili Angleži črez portugalsko ozemlje Burom za hrbet. Vendar pa Angležem s to dovolitvijo ni bilo mnogo pomagano, zakaj silne povodnji so bile jako poškodovale železniško progo. Tudi je nedostajalo Angležem še vedno porabnih konj. Došli konji so bili ali divji ali pa premajhni in prešibki. Tudi so bili jako utrujeni in neprimerni za ondotno podnebje.

Ker so Buri porušili železnice, ni bilo mogoče privažati Angležem potrebščin v Robertsovo

taborišče. Poleg tega pa je krožilo 20.000 sovražnikov okoli Bloemfonteina.

V Mafekingu pa so bile že obupne razmere. Angleži, katere je poveljeval Baden-Powel, so vdrli iz mesta, hkratu pa je zgrabil Bure Plumer s svojo konjico pri Ramathlabama. Toda Buri so pognali Baden-Powela z velikimi izgubami nazaj, Plumerja pa so zapodili v beg. Tudi njegovih konjikov je padlo precej pod burskimi svinčenkami. Vsled tega je nastala v Londonu velika razburjenost. Roberts je pozval tudi divizijo generala Clementsa in vse čete iz okolice pod svoje poveljstvo. Bal se je pač, da ga ne bi obdali Buri tako tesno, da bi se moral končno zateči v varstvo bloemfonteinskega zidovja.

Primanjkovalo je Angležem malone vsega: vode, živil, črevljev, konj in tovorne živine. Nedostajalo jim je tudi neutrujenih in nesestradanih ljudi.

Pri Koornspruitu so izgubili Angleži 11 topov, 200 voz z živili in vojnim materijalom, dva vagona streljiva, več raznih načrtov in 389 mož. Pri Reddersburgu pa so ujeli Buri 167 konjikov in 424 pešcev ter jim ubili nad 50 mož.

Angleži so postopali neverjetno lehkomišljeno. Buri so jih našli speče. Najprej so jih obdali okrog in okrog, potem pa so začeli nanje streljati s topovi. Angleški častniki so se zopet izkazali docela nezmožne in nečuveno lehkomišljene.

Tako se je položaj na bojiščih izdatno zasukal in se je bojna sreča zopet obrnila k Burom.

Maršal Roberts je izprevidel veliko nevarnost, ki mu je pretila od nasprotnika, ter je začel utrjati Bloemfontein, ki leži na planjavi med nizkimi griči. Ker je podnebje kaj izpremenljivo, mu je zbolelo mnogo vojakov vsled prehlajenja za vnetjem pljuč.

Pri utrjevanju mesta so mu morali pomagati še civilisti. Roberts je izdal ukaz, da morajo zapustiti mesto vse ženske in otroci. Tudi Robertsova soproga in več odličnih Angležinj, ki so bile pravkar prišle iz domovine, so morale zopet nazaj.

Lord Methuen je dobil ukaz, naj prodira od Kimberleya ob reki Vaal preko Hoopstata na pomoč Bloemfonteinu. Tudi Buller je moral poslati Robertsu eno brigado.

Komaj pa so odšle te čete, je vrhovni poveljnik Transvaalcev, Louis Botha, začel napadati zmanjšani angleški armadi pri Elandslaagteju pred Ladysmithom.

Glavno pozornost pa so obračali Buri in Angleži na usodo mesta Wepener, v kojem so imeli Transvaalci zajetega polkovnika Dalgettyja. Angleži so hiteli oblegancem na pomoč, toda general Frome man jih je zapodil v beg proti Wolnerportu preko reke Oranje, druge čete pa sta ustavila generala Dewet in Petrus.

Roberts pa se ni mogel lotiti nobene nove akcije, ter je zahteval iz Londona zimskih uniform, gorkih spodnjih oblačil, novih črevljev in šatorjev ter vsaj za topničarje čilih, močnih konj. Zdravstveno stanje čet je bilo radi sila mrzlih noči in nedostajanja toplih oblek jako slabo, in ogromno število vojakov je zbolelo na neki vrsti težke influence, ki se hitro in nenadejano loteva pljuč.

Nemški polkovnik Schiel, ki je bil tudi med vjeto Cronjejevo armado, je poskušal med tem, da bi pobegnil s Svete Helene. Podkupil je nekega čolnarja, naj bi nesel pismo na nizozemsko ladijo, ki je bila v luki Svete Helene. Čolnar pa je pomotoma prinesel pismo na angleško ladijo, in tako se je izvedelo za Schielov naklep. Anglija je zahtevala v rezkem tonu pojasnil od nizozemske vlade, in vsled tega se je veliko sovraštvo Nizozemcev do Angležev še poostrilo.

Angleži so napravili pri Bethulie nov železniški most črez reko Oranje, toda burski poveljnik Frome man ga je zopet razstrelil in pognal pri Aliwarlnorthu večji oddelek nasprotnikov črez reko. S tem je vzel Angležem zvezo s Kaplandijo, z morjem in z luko East London. Robertsov položaj se je še jako shujšal. Neprestano deževje je preplavilo taborišče, a angleške čete niso imele nič šotorov.

Angleški socijalisti in delavci so izdali manifest, na kojem je bilo nad 100.000 podpisov in v katerem izjavljajo, da je več kakor polovica priseljencev na strani Burov in da se jih 8000 bori z Buri proti „rešiteljem“ Angležem. Laž je, pravi manifest, da se vrši vojna za svobodo in pravice v Transvaalu bivajočih delavcev, ampak ta vojna je samo vojna milijonarjev. Rhodes in Chamberlain sta grobarja angleških vojakov.

Ob Wepenerju se je godilo Angležem čimdalje slabejše, ker so Buri pritiskali od vseh strani in zbirali vedno več čet. Vse vode so narastle in prestopile bregove, ceste pa so bile tako premočene, da Angležem ni bilo mogoče dalje. Približeval se je sicer mestu general Rundle od zahoda, general Brabant s 7000 možmi pa od juga. Tudi Bazuti so prežali, da bi vdrli preko meje in pomagali Angležem, da bi zajeli Bure.

Rundle pa je zadel ob Oorlogspoortu na nasprotnika ter se je moral ustaviti. Buri so izkušali obiti desno angleško krilo, toda niso mogli naprej, ker je streljala angleška topnica. Brabant pa se je zaplel v bitko pri Bushmanskopu.

Posadka v Wepenerju se je branila sicer vztrajno, a tudi Buri so mesto silno bombardirali. Angleški vojaki v mestu so trpeli kaj mnogo, zakaj opravljati so morali službo ponoči in podnevi.

Slednjič so vendar prišle pomočne čete in potisnile po hudih bitkah Bure iz njihovih pozicij pri Dewetsdorpu, Wepenerju in Buschmanskopu. Angleži pa niso porazili Burov, ampak ti so se umaknili sami.

General French je dobil nalogo, da odreže Burom pot proti Ladybrandu, a prišel je prepozno ter je videl le, kako so izginjale zadnje čete v daljavi. Angležem se je ponesrečil lov na Bure, ki so se umaknili od Wepenerja ter so se zbrali z neverjetno naglostjo proti Wynburgu.

Res je, da se Burom ni posrečilo, da bi vzeli Wepener, kjer je bilo 300 do 400 mož, pač pa so znali spraviti na noge malone vso angleško armado ter so jo prisilili, da se je razvila na povsem drugem torišču, kot je nameraval Roberts.

Zima je v južni Afriki med tem kaj napredovala, in to je za nadaljni razvoj operacij največje važnosti. General Polecarew, ki je ostal v Dewetsdorpu, je vzel ondotnim farmarjem nekaj goveje živine in konj, farmarje pa zaprl, ker so prelomili svojo prisego, da ostanejo mirni. Farmarji zatrjujejo, da so prisegli prisiljeni, in da taka prisega nima nobene veljave. Sicer pa se v severno-zahodnem delu Kaplandije zopet ponavljajo nemiri, ter so vstaši iz Prieske vzeli Angležem pri Klipdamu 200 vreč moke.

Bure je zadela huda nezgoda, ker je eksplodirala tvornica streljiva v Johannesburgu. Razgnali so tvornico skoro gotovo angleški podaniki v

Transvaalu, zato pa jih bode vlada izgnala brez nadaljne obzirnosti.

O položaju pri Boshofu obkoljenega lorda Methuena poročajo listi, da mu je prišel general Hunter na pomoč, da pa so razpostavili Buri svoje čete med Kimberleyem in Boshofom. Methuen torej ne more niti naprej niti nazaj. Bržčas se vname ondi v kratkem boj.

Iz Natala je došla vest, da so se Buri pri Elandslaagteju še bolj utrdili, ter da imajo topove tako dobro postavljene, da jih Angleži ne morejo zadeti. Buri so deloma zapustili Biggarske gore ter se pomaknili zopet proti jugu.

Buller pa je izgubil že več kot polovico armade, in nad dve tretjini častnikov je nerabnih. Ljudje so bolehni, sestradani in izmučeni tako, da mora Buller mirovati. Splošna malodušnost vlada v tej vojski, vojaki ne zaupajo častnikom, ti pa svojim generalom tudi ne. Tudi konji in osli so večinoma nerabni. Tako so sedanje razmere v Afriki za Angleže kaj neugodne.

Angleži so prezirali Bure ter so mislili, da jih bodo podjarmile že prve čete. Toda Buri so pokazali, da so junaki, dasi jih je malo, ter hočejo preliti srčno kri za ljubljeno domovje in za prostost. Buri so moderni Spartanci in zato pač zaslužijo, da jih občuduje ves svet in simpatizira z njimi. Daj torej Bog, da bi jih spremljala bojna sreča in jim naklonila zmago v obupnem boju proti kletim, pohlepnim sovragom, in bi mogočno plapolala burska trobojnica tudi nadalje v južnih afrikanskih republikah.

Koliko velja Anglijo sedanja vojska?

Ko se je začela južno-afrikanska vojska, je zahtevala angleška vlada tisoč milijonov, toda v malo dneh so požrle priprave vso to ogromno vsoto. Treba je bilo transportirati vojake, živino, streljivo in živež, in to je veljalo zopet lepe novce. Angleži so morali porabiti najboljše parnike, ki pa sila mnogo stanejo in za kojih vzdrževanje je treba tisoče in tisoče.

Nakupiti so morali za vojsko konj, ker jih imajo doma premalo, in iskali so jih po Italiji, Teksasu, v Chicagu in na Ogrskem. Povsod pa so plačevali konje drago. V Ameriki velja boljši konj 150—175 dolarjev, Angleži pa so dajali za zanikrne mule po 375—500 dolarjev.

Na Ogrskem pa so jih plačevali po 800 K in so jih nakupili kar skupno tri tisoč. Vkrcali so konje na Reki, odkoder jih je prepeljala velika angleška ladija, katero so izpremenili v velik hlev, v Durban. Koliko so stali samo ti konji, se razvidi iz sledečih podatkov. 3000 konj velja 2,400.000 K, stroški za transport, nadzorstvo in oskrbovanje za vsakega konja že samo do Reke 100 K. Prenaredba parnika v hlev 240.000 K. Stroški za vožnjo po morju 610.000 in plača in oskrba za spremljevalce konj do Durbana in nazaj 18.000, potem pa še pristanske pristojbine 1,200.000 K. 3000 konj velja tedaj štiri in pol milijone, torej vsak konj več kot 1600 K.

In koliko je stala šele obleka! Lepe pisane uniforme gard Ircev in Škotov, ki so krasne za parado, so bile za vojno nerabne, zato je delalo 6000 krojačev noč in dan opravo za vojaštvo.

Tako je narastla iz tisoč milijonov milijarda in milijarda. To vsoto je vzela bogata Anglija iz svojih prihrankov. Vendar pa je vlada povišala vse davke, tako da se bodo stroški iz lahka pokrili. Izdatki seveda naraščajo vsaki dan ogromno, saj je v južni Afriki mnogo nad 100.000 vojakov.

Ogromne vsote plačujejo tudi časopisi za brzojavke, ki jih dobivajo z bojišča. Večji angleški list priznava, da izda vsak dan povprečno 14.000 K le za sporočila iz Afrike. Plačati pa mora poleg tega še dopisnika, ki zahteva na teden vsaj 480 K in povrnitev vseh stroškov, kateri narastejo sevé tudi v ogromne vsote. Tudi mora uredništvo zavarovati dopisnika za slučaj smrti in sicer za 50—70.000 K ter se zavezati, da bode izplačevalo njegovi ženi pokojnino.

Največ stanejo sporočila iz obleganih mest, zakaj za pot iz Ladysmitha, Mafekinga in Kimberleya do brzojavnega urada so zahtevali seli po 1200 K. Vendar pa še ni bilo gotovo, da bi došla brzojavka res na pravo mesto. Seveda pa riskira črnec pri tem življenje, zakaj ako ga zasačijo nasprotniki, mu zapodé svinčenko v glavo.

Toda vse te izgube bode lahko pretrpela bogata Anglija. Nihče pa ne bode mogel dati življenja onim tisočem, ki so padli na bojiščih, ne za domovino, temveč za pohlepnost posamnikov. Že do konca meseca sušca je bilo pobitih 247 častnikov in 2386 mož, ranjenih pa do 10.000 mož. In koliko jih je padlo še do danes! Mnogi so si nakopali na bojišču bolezen, da bodo morali mladi, polni upov v prezgodnji grob.

Pač ne pomislijo oni, ki drvé vojake kar tako v krvavi boj, da se morajo žrtvovati za njih krivične, sleparske nakane. Kri ni voda, in življenje

se ne da plačati z denarjem. Tisoče in tisoče mladih, krepkih mož izdahne na bojišču junaško dušo, in tisoče in tisoče ljubečih mater pretaka doma bridke solze za dragim edincem. In osiveli oče, ki je upal, da mu bode ljubi sin podpora v zadnjih dneh, pač ne prosi blagoslova z neba za one, ki so mu gnali otroka v krivični boj. Mnogo dekle si skrivaj briše solzne oči, ker ji trga srce huda tuga po dragem ljubljencu. Državni prvaki pa sedé na mehkih, varnih naslonjačih ter se leno pretezajo. Ne manjka jim ničesar, pijó in jedó, kar jim poželi srce, ter se razveseljujejo, ubogi kmetski trpini pa umirajo zânje na tujih tleh. Tak je sedaj svet! — —

Zamorci Basuto in Culu.

Čitatelje gotovo zanimajo črnci, ki so prebivali pred Buri v južni Afriki in ki so krvoločni in maščevalni prizadeli toliko truda in bojev junaškim nizozemskim izseljencem in tudi pohlepnim Angležem.

Basuti prebivajo po najrodovitnejših pokrajinah, katerim pravijo vsled rodovitnosti afrikanska žitnica. Dasi so bojeviti in hlepé po maščevanju ter sovražijo večinoma vse evropske naseljence, so se vendar navzeli evropske civilizacije in so kaj učni. Imajo že več kot sto šol, v katerih se učé brati in pisati. Oblačijo se kot mi in imajo zidane hiše. Vere so sicer še poganske, vendar pa se jih je že mnogo pokristijanilo.

Dasi so pod angleško vlado, imajo vendar svoje glavarje. V njih deželi se ne sme naseliti noben Evropejec, razun uradnikov in misijonarjev. Kaj važna odredba, ki bi tudi pri nas mnogo koristila, pa je, da ne sme po onih pokrajinah nihče prodajati žganja.

Basuto so prebivali poprej po transvaalskih ravninah, toda po neprestanih bojih s sosedi so se naselili po južnih hribovitih pokrajinah. L. 1866. so naprosili Angleže pomoči proti Burom, in ti, ki že komaj čakajo prilike, so si osvojili krasno deželo.

Razun Basutov so tudi Culu-zamorci vedno napadali Bure in Angleže, in afrikanski junaki se pač še žalno in s srdom spominjajo žalostnega večera ob vasici Weenen, ko so divji Culu zavratno napadli in poklali več kot šeststo Burov.

Culukafre so podjarmili Angleži leta 1879. in razdelili pokrajine med več glavarjev, ki so podložni angleškemu rezidentu. Deželica je kaj rodovitna in ima mnogo gozdov. Ker ima dovolj moče, ugodno uspeva tudi žito. Kafri sejejo vzlasti koruzo in sadé bob in batate. Največ pa jih redé velike črede govedi.

Prej je bilo po teh pokrajinah mnogo divjačine, vendar pa so sedaj zveri, kot levi, povodnji konji, sloni in bivoli, že redke, ker so jih iztrebili Evropejci. Mnogo pa je še leopardov in požrešnih hijen, in po mirnih zalivih kar mrgoli še velikanskih krokodilov. Ob obrežju je mnogo širnih plantaž ali nasadov, kjer pridelajo dosti kave, čaja in sladkornega trsa.

Culukafri so še na nizki stopinji omike in še daleč za Basuti ter se trdovratno držé starih šeg in navad. Vendar pa so v vojski važen faktor, zakaj ako jih kdo vodi in jim vzpodpiha staro sovraštvo ter jih razneti, so kaj pogumni bojevniki.

Slike o burskih junakih.

Bitka ob Vechtkopu.

Da razvidijo čitatelji, kako so se morali boriti junaški Buri za ljubljeno domovje, koliko krvi so prelili za očetno dedino, naj omenim nekoliko o krvavih bojih, ki so jih bili krepostni naseljenci.

Veliki glavar Culov, Moselikatse, kojega so zvali Napoleona juga, se je utaboril ob Vechtkopu v oranjski državici, da bi napadel obmejne Bure. Zato je zbral burski poveljnik Sarel Cilliers malo, a junaško četo in je odhajal ž njo mirne, jasne noči proti Vechtkopu. Lahni oblački so pluli po azurnem nebu, ki so se polagoma sčrnili bolj in bolj. Bližala se je huda ura. Ponoči se je četica nekoliko vstavila, da bi se odpočila ob malih ognjih. Ko je napočila prva zora, so zajahali junaki zopet čile konje. Med peščenim skalovjem se vije rečica Vecht, in obrežje je obraslo z gostim grmovjem. Krasne agave z rumenim, dišečim cvetjem se dvigajo med drugim rastlinjem, in najrazličnejši kakti štrlé proti tebi koničaste trne. Med zelenjem pa se zibljejo modri cvetovi divnih lilij.

Za visoko pečino so razjahali junaki konje in prijeli za zveste puške. Na drugi strani deroče reke je bilo taborišče divjih črncev, nasprotnikove straže pa so bile razpostavljene ob obrežju. Ob vitki palmi je slonel ter zeval zaspano divji bojevnik, ves odičen s sokolovim perjem. Taborišče pa je bilo še kake četrt ure od tod. Vsa težkoča je bila v tem, da bi na tihem odstranili sovražnikove straže, predno bi mogle opozoriti glavno četo.

Sarel Cilliers se splazi z nekaj možmi do zaspanih Culov. Ostro jeklo se zaleskeče v jasnih žarkih, in črni bojevnik se zvrne mrtev v suho dračje. Kmalu so odstranjene vse sovražnikove straže, in četica prebrede reko, ne da bi nasprotnik kaj sanjal o tem. Urno zajašejo Buri čile konje in hipno so v sovražnem taboru.

Zaman je pozival Moselikatse svoje črnce na boj. Predno so se dobro predramili, so že pokale burske puške, in svinčenke so podirale sovražnikove vrste. Culi so le malo Burov mogli raniti s svojimi sulicami, zakaj predrzni jezdeci so se hipno umaknili in prišli zopet od druge strani, da so streljali klete sovrage.

Tiho, brez vsakega povelja so pobijali Buri črnce, Cilliers jih je vodil z junaškim vzgledom. Zdaj je bil s svojimi jezdeci tu, zdaj tam, in predno je razgnalo solnce težke oblake, se je obrnil nasprotnik v divjem begu in je drvil po opaljeni travi.

Moselikatse, veliki glavar, je bil premagan, in stotine sovražnih Culov je obležalo na bojišču.

Bitka na Majubi.

V hiši feldkorneta Štefana Roosa je vse narobe. Včeraj je izdal vrhovni poveljnik Joubert povelje, s kojim pozivlje Bure na boj. Kmalu se podé urni seli na malih, brzih konjičih po širni planjavi, v bližnje vasi in sela in do oddaljenih, samotnih farm, da pozovejo junake na boj. Stari sovražnik, pohlepni Angležz, ki je pregnal njih pradede s solnčnih ravani, hoče podjarmiti tudi njih novo domovino, Transvaal.

In farmarji so se poslovili urno, a tiho od dragih svojcev, da hité domovini na pomoč. Že

isto noč so taborile posamne čete ob Roosovi hiši in vse jutro so peketali jezdeci po bornem, kamenitem potu, ob katerem se vije majhna reka.

Feldkornet stopi pravkar iz hiše. Lepe, vitke postave, izrazoviti obraz pa mu diči gosta, črna brada. Oči se mu leskečejo, ko zrè po taborišču, kjer stojé pripravljeni že konji in nestrpno rezgetajo.

„Zdravstvuj, Štefan, in vrni se zopet zdrav!“ In ljubeča žena mu poda roko. Mož pa opaše pas za patrone, ter si vrže puško črez ramo in zajaše urno čilega konja.

„Dobro jutro, feldkornet“, pozdravljajo prišleca vse vprek v taborišču.

„Dobro jutro, tovariši!“ Kratko povelje, in četica odjaše tiho. Na čelu vsem pa je Roos s svojimi sinovi.

Kdor je videl te dolge vrste jezdecev, kako izginjajo v daljino, je moral pač misliti, kako jim trga jad srce, ko so morali zapustiti dom, ženo in otroke, in da hočejo ali zmagati ali umreti.

Četa je odšla, in na farmi je zopet poprejšni tihi, idilični mir. Črnci prihajajo in odhajajo ter opravljajo redno vsakdanja dela.

Napočilo je mirno nedeljsko jutro. Droben dež rosi iz belih oblačkov. Po soteski, ob kateri kipé ob obeh straneh strme pečine proti nebu, korakajo tiho v strmi klanec angleške čete. Rdeče suknje bajno odsevajo v vlažni megli. Pot je strma in slaba, in zato se utrujeni konji kmalu vsi zasopé. Toda dalje, dalje na Majubo. In med žvenketom ostrega orožja se sliši težko sopihanje konjsko in suhi kašelj zmučenih vojakov.

Predno vzide solnce izza strmih višin, so že angleške čete na vrhuncu Majube.

Toda pri Laingsnecku, v Zmajevih gorah, odkoder se vidi doli na Majubo, so opazili Buri, kako napravlja nasprotnik okope. Koj je sklenjeno, da morajo zapoditi Angleže z majubskih višin, dokler ne bo prepozno. In feldkornet Roos zajaše urno čilega konja in v divjem diru zdirja proti višinam. Toliko, da se dotika brza žival kamenitih tal. Za poveljnikom pa hité zvesti junaki, kot bi slutili veliko nevarnost.

Po skalni soteski se drvi urna četa na severne obronke, kjer se dviga strma, mogočna pečina. Tu razjašejo Buri konje in hité peš proti vrhuncu.

„Osvojiti moramo vrhunec, sicer je po nas!“ „Osvojiti ga moramo“, ponavljajo vsi za ljubljenim poveljnikom.

„Tovariši! Prisezimo si, da zapodimo Angleže z višin ali pa pademo v boju,“ navdušuje feldkornet svoje junake.

„Prisezamo!“

Pridružilo se jim je še trideset ali štirideset mož. Žarno solnce je zmagovito posvetilo izza oblakov, in jasno, razločno so se videli majubski vrhunci.

Roos je razdelil junake v dve četici. Prvi oddelek bi streljal na nasprotnika, drugi pa bi polagoma prodiral proti strmini.

„Bog nam pomore, da zmagamo, ako si ne bodemo mogli sami!“ In četica je drvila po bregovih, do zmage. —

Na vrhuncu se hipno zabliskne. Angleži so zapazili sovražnika. Streli so odmevali od skalovja, in angleške svinčenke so padale ob burskih junakih,

Roos pa je drvil drzno dalje. Že je asistent Ferreira ob angleških pozicijah, ko napade Roos sovražnika za hrbtom. Vendar pa Buri še niso na

višini. Vrhunec je zgoraj raven in le velike pečine štrlé proti nebu. Za te skaline so se še borili, in često sta si bila sovražnika tako blizu, da bi si bila skoro lahko segla v roke.

Angleži so hoteli zapoditi Bure z bajoneti nazaj, toda burske svinčenke so jih podirale, da so padali, kot snopi za žanjico. Tedaj pa so zagrmeli streli tudi od strani in za hrbtom. „Tovariši so tukaj!“ so vzklikali Buri radostno, Angleži pa so divjali v obupnem begu po strmih obronkih.

Na bojišču je obležalo 90 angleških vojakov mrtvih in 133 ranjenih, 57 mož pa je zajel nasprotnik. Padel je tudi angleški poveljnik, general Colley, kojega je zadela smrtonosna svinčenka v glavo prav tedaj, ko je že hotel navezati bel robec na meč, v znak, da se hoče podati nasprotniku.

Žarno solnce je pripekalo z jasnega, čistega neba. Buri so pokopali edinega tovariša, ki je padel v boju, in obvezali rane šestim ranjencem. Tudi so zagrebli mrtve sovražnike, potem pa odhiteli proti zahodu po novih lavorik.

Bitka ob Durbanu.

Kdor pozna bursko zgodovino, pozna tudi domoljubnega junaka Andriesa Pretoriusa, koji je navduševal in vodil svoje rojake v težkih bojih za politično svobodo. Bujno rastlinje, krasna lega ob morju in bogastvo natalske dežele, raja afrikanskega, vse to je bodlo v oči pohlepne Angleže, in radi bi se jo bili osvojili. Toda Pretorius je bil trd, samozavesten mož in se ni dal kar tako ostrašiti. Zmagal je bil sijajno pri Bloedrivieru,

kjer je divje Cule skoraj popolnoma uničil, pa bi se bal Angležev? Puška in meč naj odločita, na čegavi strani je pravica.

Zato je hitel Pretorius v velikem travnu leta 1842. s 400 možmi v Durban, v isto pristanišče, kjer se danes izkrcavajo angleške čete, da bi prestrigel Angležem pot. Toda mesto je bilo že zasedeno, in v pristanišču sta bili zasidrani dve veliki ladiji, ki sta bili pripeljali Angležem orožja in streljiva.

Buri so zasedli višine, ki se dvigajo ob mestu. Skušali so zadevo poravnati še mirnim potom, toda Pretorius je mrmral, češ, Angleži so kristijani kot mi, zakaj nas pusté torej toliko časa, da trpimo. „Idi srčno v boj in tam poženi sovražniku svinčenko v glavo!“ To je bilo geslo burskega poveljnika, zato so mu že presedala vsa pogajanja.

Napočil je drugi dan velikega travna. Solnce zaide, in kmalu pokriva temna noč vso okolico. Ob cesti, ki vodi iz Durbana v Pietermaritzburg, je korakal angleški vojak, druga straža, dva častnika, eden podčastnik in 30 mož pa so bili v hiši. Enakomerno so odmevali težki koraki zaspanega dragonca. Tema je kot v rogu, in lahen dež rosi iz težkih oblakov. V hiši pa polegajo po klopeh vojaki, častniki pa igrajo ob polnih kozarcih. Le malo svetlika slaba luč skozi nizko okence in obseva zaspanega vojaka, ki koraka enakomerno po hodniku.

Hipno se zdrzne stražnik in hoče prijeti za orožje. Prepozno, že so ga držale krepke burske pesti, in kmalu je ležal v gostem grmovju za hišo.

„Da si mi popolnoma miren“, mu zapreti Bur. „Najmanjši znak, in sin smrti si!“ Rekši mu nastavi nož na prsi.

Tako je bil stražnik srečno s poti, in Buri so sedaj obkolili hišo. Poveljnik pa je šel v sobo in je pozval osuple Angleže, naj se udajo.

Skozi okno pa je molelo v sobo osem pušk, a Buri streljajo tako izvrstno. „Poskačite zadaj skozi okna!“ Zaman. Sovražnik je obkolil hišo in zajel vso stražo.

„Da ne poskusite alarmirati tabora“, svari poveljnik angleške častnike, „vsak znak poplačamo s svinčenkami!“

Kako je bil pač zadovoljen Pretorius, ko so privedli zjutraj ujete Angleže. Začetek boja je bil ugoden, naj torej zadivja vihra.

Zopet je nastopila noč, in bledi mesec je zrl tako čisto z jasnega neba. Angleži so se hoteli maščevati, zato je odkorakal kapitan Smith s svojo četo ob obrežju, meneč, da bode iznenadil nasprotnika v globokem spanju. Priplazil se je na tisoč korakov do burskega taborišča, ki je bilo prav tik reke Congello. Nikjer nobene straže, in le prostorni tabor je odseval ob grmovju v jasni mesečini. Bilo je že proti polnoči, in ognji v burskem taboru so že pojemali. Angleži so se ustavili, da se pripravijo na naskok. Vse mirno, slišijo se le tiha povelja. In tedaj naprej!

Kar je zagrmelo s strmih skalin in neprestano se je blisketalo in streli so odmevali od gorâ. Rdečesuknježi pa so cepali, in drug za drugim so močili suha tla s srčno krvjo.

Konji s topovi se splašijo, da bi se umeknili smrtonosni toči, in divjajo skozi angleške vrste, za njimi pa drvé v obupnem begu zbegani vojaki. Polno mrtvecev je ležalo po cesti, po strmih obronkih in po grmičju. V nekaj minutah so pobili

Buri od 140 sovražnikov 103 može ter so zajeli tudi topove.

Dva dni zatem je ugrabil Pretorius Angležem zopet mnogo plena in je zajel tudi oba kapitana ladij, ki sta bili v pristanišču. Hotel je oblegati Durban, toda posadka je dobila po morju pomoči, in zato se je moral umekniti.

Šest let pozneje je hotel smrtni burski sovražnik, Harry Smith, da bi Angleška anektirala Natal, in zato je zaplamtela v sivem burskem poveljniku zopet ljubezen do prostega domovja. Zbral je junaške čete, a bilo jih je malo, zakaj Buri niso bili edini.

Bojevali so se vztrajno, junaško, a ker je bil sovražnik premočen, so se morali umekniti.

Natalska država pa je izgubila prostost.

Sklep.

Kakor že premnogokrat v svetovni zgodovini, je tudi v burski vojni končno zmagala krivica nad pravico, oziroma je premagala ogromna premoč nad slabim narodičem. In temu se ni čuditi, če vzamemo vpoštev velikansko silo, s katero so razpolagali nasilni Angleži napram peščici junaških kmetov. Da — s preprostimi kmeti so se bojevali Angleži, a ti se vseeno ne morejo ponašati naprimer s svojo vojno organizacijo, ko se jim je vendar pripetilo, da je slavni bojevnik Dewet takratnega predsednika oranjske republike, Steyna, rešil ujetništva na način, da ga je srečno — seveda z neverjetno drznostjo — odvedel skozi vojne črte generalov Kitčenerja, Methuena, Hamiltona, Baden-Powela in Mahona.

Vodil ga je celo po skrajno nevarnem ozemlju pri Pretoriji, kjer je bilo takrat glavno poveljstvo angleških čet. Sam Roberts je moral v svojem vojnem poročilu priznati, da mu je bil Steyn res ušel.

„Pot, katero je naredil Dewet," piše eden največjih angleških časnikov, „je eden najčudežnejših v zgodovini svetovnih vojn. Od južnoizhodnega kota nekdanje oranjske republike začenši se je znal izogniti kolonam, ki so prežale nanj in so bile celo zagotovljene, da jim ne more uiti. Prekorakal je vso državo, dokler ni stopil na transvalska tla. Medpotom se mu je še celo posrečilo, da je zajel celo sovražno kolono z mnogimi provijantnimi vozovi. Preden je stopil na transvalska tla, zasledovalo ga je pol tucata angleških generalov, med njimi sam Kitčener. Vsem je pobegnil in se po kratkem izogibu proti zapadu spretno zopet obrnil proti severu, kjer se je zedinil z Delarejem. Oba sta jo nato mahnila proti severoizhodu, kjer se hočeta bržčas združiti z generalom Botho. Gotovo se jima to posreči, kar je za našo stvar le razveseljivo, ker se bode boj bolje osredotočil in ne bode toliko cepil naših moči. — Vseeno pa je ta tolažba precej sramotna, ker nikakor ne izbriše dejstva, da je general Dewet celo angleško vojsko pošteno vlekel za nos. Šest velikih oddelkov, od katerih je bil že samo eden dovolj močen, da bi ga bil lahko uničil, je bilo noč in dan na nogah — a ni ga dobilo." — — —

Lord Roberts, glavni poveljnik angleške vojske je bil trezen in previden vojskovodja. Ker mu noben udarec napram Burom ni prinesel znatnega dobička, je dal svojemu vojaštvu daljši odmor; ker je imel slabe zveze s kapsko kolonijo, je pravilno sodil, da se mora v Bloemfonteinu, glavnem mestu republike Oranje, katerega je bil zavzel in izpremenil v svoje glavno taborišče, najbolje založiti z municijo, prehrano in raznimi mnogoštevilnimi, za vojno potrebnimi predmeti.

Seveda v Londonu niso bili zadovoljni s takim odlašanjem, ker so bili mnenja, da ko je enkrat zavzeta oranjska država, bo pohod v transvalsko glavno mesto Pretorijo samo kratkočasno in nenaporno šetanje. Vendar so se morali Londonci dati prepričati, da je zadeva hudo zamotana.

Ta odmor je pa tudi Burom prišel prav. Seveda niso med tem časom pasli lenobe, ampak so Pretorijo, transvalsko glavno mesto, marljivo utrjevali in se korenito pripravljali na odpor. Še celo žene so se udeleževale teh priprav. Da so se bile posamezne že skozi celo vojno udeleževale — deloma oblečene v moško obleko — najkrvavejših borb, je bilo vsemu svetu dobro znano. V Pretoriji pa so se združile v trupo, ki je štela dvestožen in je imela nalogo, da razbremeni moške borce in tvori varnostno stražo prezidentu Krügerju. Bile so oborožene z najboljšimi vojaškimi samokresi in so se dan na dan pridno urile v streljanju.

„Sovražnik dobi strica Krügerja le tedaj v roke, če bo korakal preko naših mrtvih trupel!" so pravile in kazale s temi besedami, kako priljubljen je bil stari predsednik in kak duh odpornosti in skrajnega vstrajanja je preveval ves narod.

Roberts se je bil v teku več tednov dobro preskrbel s svežim vojaštvom in vsem potrebnim. Imel je vsega v izobilju in zdaj se je začel gibati. Bojna sreča se mu je začela smehljati, in čeprav so Buri še v mnogih praskah zmagovali in prizadejali Angležem občutne izgube, vendar niso mogli zabraniti, da bi se premočni in preštevilni sovražnik

ne bil pomalem premikal naprej in polagoma pridobival na vseh bojiščih.

Takoj se je dalo sklepati, kakšen konec bo imela obupna borba. Do zgoraj navedenega dogodka je trajala vojna že celih sedem mesecev. Bursko orožje je jelo propadati. Skozi prve tri mesece so bili sijajni zmagovalci, četrti mesec so si znali pridobljeno pridržati, a nato so se morali začeti umikati. Kimberley in Mafeking bi bili sicer radi znovič odvzeli Angležem in so ti dve mesti trdovratno oblegali, a namera se jim ni posrečila; Roberts jih je s svojimi trumami prepodil in oprostil izstradani posadki.

Burno veselje je zavladalo v Londonu, ko je prinesel brzojav nepričakovano vest, da je angleška vojska zavzela Johannesburg in prestolnico transvalsko, Pretorijo. S tem korakom je bila vojna takorekoč že končana.

Angleškemu vojaku se mora priznati, da je na vsak način skrajno pogumen, a tembolj še žilav. Edino nedovzetnost Burov za napade in njihova opustljivost pri izkoriščanju dobljene zmage sta bili krivi, da niso bili Angleži že takoj ob začetku vojne popolnoma uničeni. Burom je primanjkovalo pravilne vojaške uprave, bajoneta niso poznali in bojevali so se v raztresenih trumah, kakor bi bili samo pristni lovci. Tako so imeli njihovi nasprotniki prilike dovolj, ojačevati se vedno z novimi četami in ogromnimi vojnimi sredstvi, dokler niso dobili toliko premoč, da jih Buri niso mogli več na prostem polju napadati in jih tudi ne več ovirati.

Vendar pa se Buri še vedno niso hoteli udati. Komaj je imel angleški poveljnik šele petino Transvala, že je v javni proklamaciji oglasil vso državico

kot angleško lastnino ter obenem odstavil dosedanjega predsednika Krügerja.

Neumorni Dewet in general Botha sta se umaknila v strmo gorovje izhodnega Transvaala. Roberts je torej še vedno imel polne roke dela in polno glavo skrbi. Čeprav je bil že v Transvaalu, vendar še vseeno niti v Oranju ni imel miru. Kjerbodi so Buri razdirali železnice, vodovode, napadali transportne kolone in jim jemali živila, municijo, obleko in drugo. Kakor je prišla večja angleška moč, da postavi znovič red, že ni bilo napadalcev nikjer, a zato so se prijavljale z drugih kotov osvojene deželice enake neljube vesti.

Staremu predsedniku Krügerju ni preostajalo druzega, nego umakniti se iz svoje ljubljene domovine. Skušal je sicer rešiti, kar bi se dalo rešiti, a vsi napori 75 let starega državnika so bili zastonj. Podal se je v Evropo, da pridobi evropske države za svojo pravično stvar, a — dosegel ni nič.

Pomalem so se začele vračati posamezne družine zopet na svoja domovanja, ker so uvidele, da je vsako nadaljno upiranje brezuspešno. Mnogi pa, ki niso mogli v svojih srcih zatreti sovraštva do Angležev, so se izselili dalje proti severu in so zasnovali nova ognjišča.

Angleži so bili previdni dovolj, da so po doseženem miru pustili premaganim Burom gotove prostosti in predpravice. In čemu tudi ne? Svoj namen so itak dosegli, čeprav s potoki krvi: imeli so bogate rudnike v svojih rokah.

KAZALO.

	Stran
Predgovor	5
Kdaj so se naselili Buri v južni Afriki	7
Transvaalska republika	12
Burske šege in navade	15
Buri kot vojaki	19
Važnejša transvaalska mesta	20
Državica Oranje	23
Odlični Buri	26
Kje se dobivajo dijamanti	30
Zakaj se je vnela burska vojska	33
Dogodki na vzhodnih bojiščih do obkoljenja mesta Ladysmitha	39
Dogodki na zahodnih in južnih bojiščih v istem času	44
Boji ob rekah Oranje in Modder	45
Dogodki na južnih bojiščih	48
Boji ob Ladysmithu in Pietermaritzburgu	49
Bitka pri mestu Colenso	50
Boji ob reki Tugeli	52
Dogodki na južnih in zahodnih bojiščih v isti dobi	60
Burski poveljnik Cronje se podá Angležem	63
Dogodki po smrti generala Jouberta	72
Koliko velja Anglijo sedanja vojska?	80
Zamorci Basuto in Culu	82
Slike o burskih junakih	84
Bitka na Majubi	85
Bitka ob Durbanu	88
Sklep	91